Kan je menswaardig leven met een minimuminkomen in België?

REFERENTIEBUDGETTEN ALS TOETSSTEEN

Frederickx Marieke, Delanghe Heleen, Penne Tess, Storms Bérénice

Expertisecentrum Budget en Financieel Welzijn Thomas More

Januari 2024

Referentie

Frederickx, M., Delanghe, H., Penne, T. en Storms, B. (2024). Kan je menswaardig leven met een minimuminkomen in België? Working paper 24.01. Geel: Thomas More

De auteurs danken Guilbert Steve (ABVV), Hermans Wouter (ACV), Millants Ellen (Thomas More) en Van Hollebeeke Dominique (Wonen Vlaanderen)

Inhoud

0. INLEIDING 4

1. AANPAK EN METHODE 6

1.1. Berekening van netto beschikbaar inkomen 7

1.2. Methodologie referentiebudgetten 8

1.3. Aangepaste minimaal noodzakelijke uitgaven 10

2. ZIJN DE MINIMUMINKOMENS IN BELGIË TOEREIKEND? 12

2.1. Toereikendheid sociale bijstand en sociale zekerheid 13

2.2. Toereikendheid van het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen 14

2.3. De impact van sociale correcties in Vlaanderen 16

3. LOONT HET OM TE WERKEN IN BELGIË? 19

3.1. Overstap naar voltijdse tewerkstelling 20

3.2. Overstap naar halftijdse tewerkstelling 24

3.3. De impact van sociale correcties in Vlaanderen 28

4. BELEIDSAANBEVELINGEN EN CONCLUSIES 31

BIJLAGEN 34

REFERENTIES 42

0. Inleiding

In dit rapport onderzoeken we hoe toereikend de Belgische minimuminkomens uit sociale bijstand, sociale zekerheid en arbeid zijn in 2023. Minimuminkomens zijn het laatste vangnet binnen een ruimer sociaal beschermingssysteem van financiële en niet-financiële voordelen waar burgers, onder bepaalde voorwaarden, een beroep op kunnen doen. Het doel van dit vangnet is voldoende middelen voorzien voor elke burger om een menswaardig leven te waarborgen (Cantillon, 2016; Cantillon et al., 2014; Marchal, 2017; Storms et al., 2023). Wanneer gezinnen niet over voldoende middelen beschikken om aan de samenleving te kunnen deelnemen, heeft dit gevolgen op alle aspecten van hun leven. Toereikende minimuminkomens zijn dan ook een essentiële maatregel om sociale uitsluiting te vermijden en armoede te bestrijden (Banerjee & Duflo, 2011; Haushofer, 2019; Haushofer & Fehr, 2014; Jungmann et al., 2020; Mullainathan & Shafir, 2013; Ridley et al., 2020).

Of een inkomen voldoende is om menswaardig te kunnen leven, hangt niet enkel af van de hoogte van het inkomen maar ook van de kostprijs van de goederen en diensten die minimaal noodzakelijk zijn voor een menswaardig bestaan. Betaalbaarheid en een toereikend inkomen gaan hand in hand: een inkomen is pas toereikend wanneer je alle noodzakelijke goederen en diensten kan betalen, en goederen en diensten zijn betaalbaar wanneer het beschikbaar gezinsinkomen voldoende is om deze goederen en diensten te consumeren (Storms et al., 2023). In ons land bepaalt de federale overheid de modaliteiten en de hoogte van de minimuminkomens. Regionale overheden hebben impact op de hoogte van het inkomen van gezinnen met kinderen via de kinderbijslag. Op lokaal niveau kunnen OCMW's financieel behoeftige gezinnen ondersteunen door het toekennen van aanvullende financiële steun. De drie beleidsniveaus hebben ook een invloed op de betaalbaarheid van noodzakelijke goederen en diensten, bv. door te investeren in gezondheidszorg (federaal), onderwijs en openbaar vervoer (regionaal) en kinderopvang (regionaal en lokaal).

Om een correcte evaluatie te maken van de toereikendheid van de minimuminkomens nemen we daarom niet enkel de hoogte van deze inkomens in rekening, maar ook de kostprijs van noodzakelijke goederen en diensten. Hiervoor beroepen we ons op de Belgische referentiebudgetten (Storms, 2012). Dit zijn geprijsde korven van goederen en diensten die illustreren wat gezinnen minimaal nodig hebben om volwaardig aan de samenleving te kunnen participeren. We vergelijken deze referentiebudgetten met de netto beschikbare minimuminkomens van de sociale bijstand, de sociale zekerheid en het minimumloon voor specifieke typegezinnen in de drie gewesten. Op basis hiervan beoordelen we of een minimuminkomen in een bepaalde regio toereikend is om menswaardig te kunnen leven. In een volgende stap analyseren we de impact van sociale correcties op de toereikendheid van de minimuminkomens.

Een toereikende levensstandaard vormt een noodzakelijk, maar geen voldoende criterium voor een doeltreffende minimuminkomensbescherming. Naast het waarborgen van een menswaardig inkomen, zijn het bevorderen van sociale integratie, actieve deelname aan de arbeidsmarkt en het ondersteunen van de economie (vooral in crisistijden) eveneens belangrijke doelstellingen. Tegelijkertijd is het essentieel dat de inkomensbescherming fiscaal haalbaar blijft (Collado, et.al., 2019; Vandenbroucke et al., 2021 in: Cantillon et al., 2020; Storms et al., 2023). Met andere woorden, minimuminkomens worden als doeltreffend beschouwd als ze hoog genoeg zijn om mensen in staat te stellen een menswaardig leven te leiden en tegelijkertijd niet te hoog zijn om financiële prikkels te behouden voor degenen die in staat zijn om te werken en om budgettair haalbaar te zijn. In deze studie gaan we daarom ook na of er inactiviteitsvallen zijn voor gezinnen die overschakelen van een minimale sociale uitkering naar werk tegen een minimum- of laag loon.

In dit rapport leggen we in een eerste paragraaf de aanpak en methodiek uit die we hanteren om de toereikendheid van de minimuminkomens te beoordelen en de financiële stimulans van tewerkstelling te meten. In de tweede paragraaf gaan we in op de resultaten van de vergelijking tussen de netto beschikbare minimuminkomens en de referentiebudgetten voor Brussel, Vlaanderen en Wallonië. Voor Vlaanderen onderzoeken we ook de impact van sociale correcties op de toereikendheid van de minimuminkomens. De derde paragraaf beschrijft de financiële impact voor uitkeringsgerechtigde typegezinnen wanneer één volwassene van het gezin voltijds of deeltijds aan de slag gaat tegen een minimum- of laag loon. We eindigen met beleidsaanbevelingen en conclusies.

1. Aanpak en methode

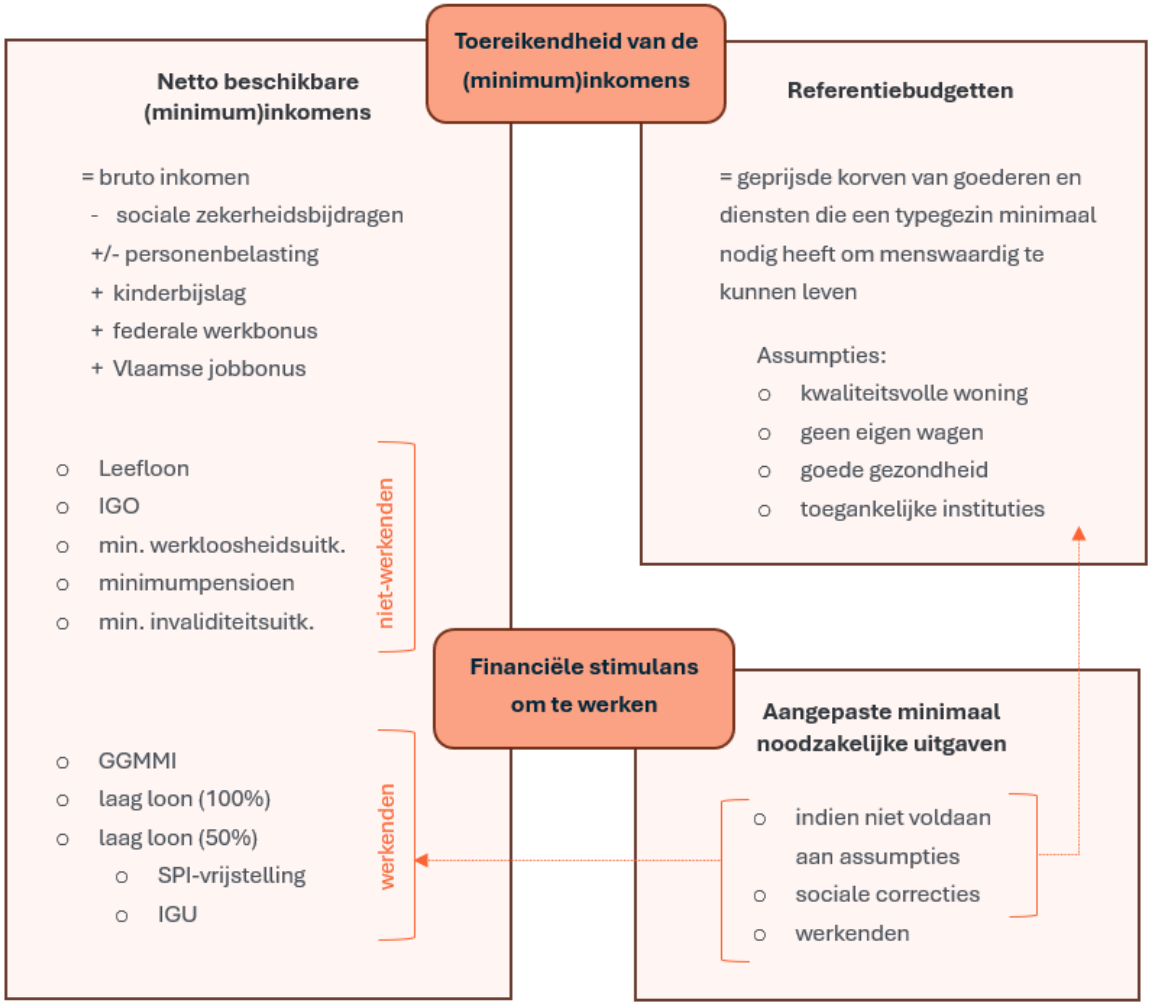
Figuur 1 geeft de verschillende elementen van de methodiek weer die we in dit rapport gebruiken. Het eerste blok toont hoe het netto beschikbaar inkomen wordt berekend voor typegezinnen waarin niemand werkt en voor typegezinnen waarin één volwassene werkt. Het tweede blok legt de methode uit voor het opmaken van de Belgische referentiebudgetten (Storms, 2012). Het derde blok beschrijft de aangepaste minimaal noodzakelijke uitgaven die we in rekening brengen wanneer er extra noodzakelijke behoeften zijn (bv. gezinnen hebben een eigen wagen nodig) of wanneer gezinnen gebruik kunnen maken van aanvullende sociale correcties op de referentiebudgetten.

Om te onderzoeken in welke mate de minimuminkomens in ons land een menswaardige levensstandaard garanderen, gebruiken we de standaardsimulatie-methode (Bradshaw & Finch, 2002). Deze methode laat toe om gelijktijdig de impact te analyseren van verschillende inkomensregelingen (belastingen, sociale zekerheid, sociale bijstand, sociale correcties) op de koopkracht van gezinnen in welbepaalde leefomstandigheden. We vergelijken de hoogte van het netto beschikbaar minimum gezinsinkomen uit arbeid, sociale zekerheid en sociale bijstand van 18 typegezinnen, woonachtig in Brussel, Vlaanderen en Wallonië met hun overeenkomstig referentiebudget. Deze typegezinnen omvatten alleenstaanden en koppels op beroepsactieve leeftijd of pensioengerechtigde leeftijd zonder kinderen of met één of twee kinderen (2,3 jaar, 4-5 jaar, 6-11 jaar en 12-17 jaar).

Zoals reeds aangegeven, moet een doeltreffende inkomensbescherming niet enkel voorzien in toereikende minimuminkomens maar moeten er ook voldoende financiële prikkels zijn om werken aan te moedigen. Dit is cruciaal omdat het grootste deel van onze sociale zekerheid wordt gefinancierd via sociale bijdragen uit arbeid (Cantillon, 2016). We onderzoeken dit aspect door na te gaan hoe het netto beschikbaar gezinsinkomen verandert wanneer typegezinnen overstappen van een leefloon of minimale werkloosheidsuitkering naar een gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI) of een laag salaris. Om werken aantrekkelijk te maken, moet niet enkel de afstand tussen een inkomen uit niet-werken en werken voldoende hoog zijn, maar moet het beschikbare inkomen uit loon ook voldoende hoog zijn om menswaardig te kunnen leven (Commissie Sociaal Minimum, 2023; Storms et al., 2023; Tiemeijer, 2023). We vergelijken daarom de netto beschikbare inkomens uit lage lonen (zowel voltijds en deeltijds) met de overeenkomstige referentiebudgetten. Hierbij nemen we mogelijke extra noodzakelijke uitgaven in overweging die kunnen ontstaan bij tewerkstelling, zoals een (verhoogde) behoefte aan kinderopvang.

In wat volgt bespreken we in meer detail de drie hoofdonderdelen van onze toegepaste methode met name de berekening van het netto beschikbaar inkomen, de methodologie van de referentiebudgetten en de aanpassing van minimaal noodzakelijke uitgaven.

Figuur 1: Methodiek voor de evaluatie van de toereikendheid van minimuminkomens en de financiële stimulans om te werken in België, 2023.

1.1. Berekening van netto beschikbaar inkomen

De netto beschikbare minimuminkomens zijn berekend met het microsimulatiemodel EUROMOD (HHoT) versie I5.99 (Hufkens, Leventi, et al., 2016). Het totale netto beschikbaar gezinsinkomen is verkregen door de sociale zekerheidsbijdragen, de betaling of teruggave van de personenbelasting en de kinderbijslag (inclusief sociale toeslag en schooltoeslag indien van toepassing) te verrekenen met het bruto gezinsinkomen. De federale werkbonus heeft een impact op de sociale zekerheidsbijdragen en de personenbelasting en is verwerkt in de berekening. Daarnaast wordt de Vlaamse jobbonus in rekening gebracht voor rechthebbende werknemers in Vlaanderen. We veronderstellen dat dit netto beschikbaar inkomen de enige bron van inkomsten is voor de typegezinnen en dat eventuele kinderen voltijds bij hen inwonen (de referentiebudgetten voor voltijds inwonende kinderen zijn hoger dan deze voor deeltijds inwonende kinderen). Wegens gebrek aan data, houden we geen rekening met alimentatiebetalingen of -ontvangsten.

Voor de berekening van het leefloon en de inkomensgarantie van ouderen (IGO) vertrekken we van de bruto bedragen zoals bepaald in de wetgeving (wet betreffende het recht op maatschappelijke integratie van 26 mei 2002 en wet tot de instelling van een inkomensgarantie voor ouderen van 22 maart 2001). Voor het gewaarborgd minimumpensioen nemen we het brutobedrag van het rustpensioen voor een werknemer in de niet-publieke sector met een volledige loopbaan van 45 jaar. Bij de berekening van het netto

beschikbaar inkomen uit de minimum werkloosheidsuitkering gaan we uit van langdurige werkloosheid (twaalf maanden) en veronderstellen we dat de uitkeringsgerechtigde twaalf maanden voltijdse werkervaring heeft met een loon gelijk aan het GGMMI. In het geval van volledige arbeidsongeschiktheid gedurende twaalf maanden ontvangt een werknemer een invaliditeitsuitkering, berekend als percentage van het bruto dagloon. We analyseren de toereikendheid van de minimum invaliditeitsuitkering (van toepassing vanaf zeven maanden arbeidsongeschiktheid) voor een regelmatige werknemer[1].

Het GGMMI (gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen) wordt vastgelegd door de nationale arbeidsraad (CAO 43) en is de ondergrens voor een inkomen uit arbeid in België. In dit rapport onderzoeken we de toereikendheid van het GGMMI voor voltijds werkende werknemers van 18 jaar of ouder met twaalf maanden werkervaring. Een laag loon wordt door de OESO gedefinieerd als een loon dat één derde lager ligt dan het mediaan bruto loon (OECD, 2023). Voor de berekening van de hoogte van een laag loon baseerden we ons op de loonstructuurenquête van Statbel die de meest recente bruto loongegevens voor België bevat (Statbel, 2023c). Omdat ze betrekking hebben op 2021, indexeerden we ze naar 2023 met behulp van de afgevlakte gezondheidsindex (Statbel, 2023a). Indien gezinnen er recht op hebben, houden we rekening met een bijpassing van het leefloon. Wanneer personen met een leefloon (deeltijds) aan de slag gaan, kunnen zij gedurende maximaal drie jaar een vrijstelling voor socio-professionele integratie (SPI-vrijstelling) verkrijgen. Hierbij wordt een deel van hun inkomsten vrijgesteld voor de berekening van de bijpassing van het leefloon (KB houdende het algemeen reglement betreffende het recht op maatschappelijke integratie van 11 juli 2002). Ook voor personen met een werkloosheidsuitkering bestaat er een stimulerende maatregel voor deeltijds werken, namelijk de inkomensgarantie-uitkering (IGU).Via deze maatregel kunnen deeltijds werkenden onder bepaalde voorwaarden een bijkomende uitkering ontvangen bovenop hun loon (KB houdende de werkloosheidsreglementering van 25 november 1991). We onderzoeken het effect van beide stimulerende maatregelen op het netto beschikbaar inkomen van deeltijdse tewerkstelling.

1.2. Methodologie referentiebudgetten

Om de toereikendheid van de onderzochte minimuminkomens te beoordelen, vergelijken we het netto beschikbare inkomen van 18 typegezinnen met hun referentiebudget. Het referentiebudget geeft een antwoord op de vraag: *“Hoeveel inkomen heeft een typegezin minimaal nodig om volwaardig aan de samenleving deel te kunnen nemen?”* (Storms, 2012). Gebaseerd op de Theory of Human Need (Doyal & Gough, 1991) verwijst het naar de behoeftes die moeten worden vervuld om volwaardig deel te kunnen nemen aan de maatschappij. Zo moeten gezinnen kunnen beschikken over adequate huisvesting, kleding, voeding, mobiliteit, persoonlijke verzorging en gezondheidszorg, rust en veiligheid. Iedereen moet ook de mogelijkheid hebben om hun sociale relaties te onderhouden en vrije tijd te beleven en kinderen moeten kunnen opgroeien in een veilige kindertijd.

Gebaseerd op bestaande richtlijnen, wetenschappelijk onderzoek en consultaties van experten en burgers wordt voor elk van deze behoeftes, een lijst van minimaal noodzakelijke producten en diensten met een aanvaardbare kwaliteit opgemaakt. Voor elk van hen wordt vervolgens een goedkope prijs bepaald die nog een zekere keuzevrijheid toelaat voor de consument. Omdat het essentieel is dat de referentiebudgetten haalbaar en aanvaardbaar zijn voor gezinnen die moeten rondkomen met een dergelijk budget, worden de referentiebudgetten bediscussieerd in focusgroepen. Hierin bespreken mensen met een diverse

[1] Een regelmatige werknemer voldoet tegelijk aan drie voorwaarden: 1) de persoon voldoet minimum zes maanden aan de voorwaarden om recht te hebben op een uitkering; 2) de persoon kan een aantal werkdagen of gelijkgestelde dagen (vb. vakantie) bewijzen in een bepaalde periode voorafgaand de uitkering; 3) de persoon moet een gemiddeld minimum dagloon kunnen aantonen (artikel 224 van het KB van 3 juli 1996 tot uitvoering van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen).

sociaaleconomische achtergrond de inhoud van de korven en de gehanteerde prijsstrategieën. Sinds 2023 worden de prijzen van de referentiebudgetten halfjaarlijks geïndexeerd op basis van gedetailleerde informatie van de consumptieprijsindex en om de 2,5 jaar via handmatige prijsopzoekingen. Elke vijf jaar worden de korven van de referentiebudgetten inhoudelijk herzien en indien nodig aangepast aan veranderingen in richtlijnen of maatschappelijke tendensen. Er worden dan ook opnieuw focusgroepen georganiseerd.

Er bestaat geen absoluut antwoord op de vraag hoeveel inkomen een gezin minimaal nodig heeft om volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen. Individuele omstandigheden, zoals de gezinssamenstelling en de gezondheidssituatie van de gezinsleden, en ook samenlevingskarakteristieken, zoals het aanbod aan betaalbare huisvesting of de organisatie van het onderwijs en het openbaar vervoer, hebben een belangrijke impact op de hoogte van een minimaal noodzakelijk inkomen. Daarom beogen de referentiebudgetten om een ondergrens te definiëren en vertrekken ze vanuit bepaalde assumpties over de leefcontext van gezinnen. Zo veronderstellen ze dat de gezinsleden in goede gezondheid verkeren, in een kwaliteitsvolle woning wonen, over de nodige competenties beschikken om hun budget te beheren en de noodzakelijke goederen en diensten bereikbaar en bruikbaar zijn voor iedereen. Bovendien veronderstellen ze dat de gezinnen geen eigen wagen nodig hebben om de goederen en diensten te kunnen bereiken. We weten dat deze assumpties veraf kunnen staan van de realiteit, in het bijzonder voor gezinnen in armoede (Cambois et al., 2020; Fouweather et al., 2015). Bijgevolg zullen de minimaal noodzakelijke uitgaven hoger liggen dan het illustratieve referentiebudget, wanneer gezinnen bijvoorbeeld niet in een kwaliteitsvolle woning wonen, wel een eigen wagen nodig hebben of wanneer de gezinsleden niet in goede gezondheid verkeren.

Omdat de kostprijs van een kwaliteitsvolle woning een grote impact heeft op de hoogte van het minimaal noodzakelijk inkomen, worden referentiebudgetten opgemaakt voor private en sociale huurders. Voor deze oefening gebruiken we de private huurprijzen van de referentiebudgetten. Ze vertegenwoordigen de mediane huurprijs voor een kwaliteitsvolle woning op de private huisvestingsmarkt in de verschillende regio's. Voor Vlaanderen onderzoeken we ook de impact op de toereikendheid van de minimuminkomens wanneer een gezin een sociale huurwoning kan huren. In samenwerking met Wonen Vlaanderen simuleerden we de sociale huurprijs per typegezin voor elk van de minimuminkomens op basis van geldende wetgeving (Besluit Vlaamse Codex Wonen van 2021).

Omdat de behoefte aan formele (betaalde) kinderopvang voor elk gezin anders is, nemen we de kostprijs van kinderopvang, variërend van één tot vijf dagen per week, in rekening. De kostprijs voor de opvang van voorschoolse kinderen (<2,5 jaar) zijn gebaseerd op inkomensafhankelijke tarieven van gesubsidieerde kinderopvanginitiatieven van Kind en Gezin (Vlaanderen en Brussel) en Office de la Naissance et de l'Enfance (O.N.E.) (Wallonië en Brussel). In de gesubsidieerde O.N.E.-opvanginitiatieven is het tarief voor voorschoolse kinderen nul euro voor ouders met recht op verhoogde tegemoetkoming (Circulaire relative à la participation financière des parents pour 2023). Dit recht wordt automatisch verleend aan ouders met een (bijpassing van het) leefloon. Ouders met een (bijpassing van het) leefloon krijgen automatisch dit recht op een verhoogde tegemoetkoming. Gezinnen met een minimuminkomen uit werkloosheid of pensioen en gezinnen met een minimumloon hebben vaak ook recht op een verhoogde tegemoetkoming, maar dit wordt niet automatisch toegekend. Onderzoek toont echter aan dat 45% van de rechthebbenden dit recht niet opneemt als het niet automatisch wordt toegekend (Goedemé, Janssens, Bolland, et al., 2022). Daarom wordt het nultarief enkel toegekend voor gezinnen met een leefloon. Voor kleuters (4-5 jaar) en kinderen in de lagere school (6-11 jaar) gebruiken we de illustratieve kostprijs voor buitenschoolse kinderopvang uit de Belgische referentiebudgetten. Deze tarieven zijn niet afhankelijk van het inkomen. We hanteren een netto kostprijs voor kinderopvang en houden voor alle rechthebbenden rekening met de belastingvermindering voor kinderopvang.

1.3. Aangepaste minimaal noodzakelijke uitgaven

In onze analyse illustreren we ook de impact op de toereikendheid van de minimuminkomens wanneer de minimaal noodzakelijke uitgaven van het gezin afwijken van de referentiebudgetten. We bestuderen drie situaties waarin de minimaal noodzakelijke uitgaven kunnen toe- of afnemen: wanneer gezinnen beroep doen op een sociale correctie zoals het sociaal tarief voor water en energie, wanneer er niet is voldaan aan de assumpties van de theoretische referentiebudgetten (bv. gezin heeft een eigen wagen nodig), of wanneer één volwassene gaat werken en geconfronteerd wordt met aanvullende werk-gerelateerde uitgaven.

Voor Vlaanderen onderzoeken we de impact van sociale correcties op de toereikendheid van de minimuminkomens. In de loop der jaren is er een brede waaier van sociale correcties ontstaan die als doel hebben de levensstandaard van burgers te verhogen. Sociale correcties kunnen universeel gericht zijn op een hele referentiegroep (bv. kinderbijslag) of op een selectieve groep op basis van bepaalde voorwaarden (bv. sociale toeslagen in de kinderbijslag). Ze kunnen uitbetaald worden in de vorm van een vrij te besteden budget (vb. huurpremie, kinderbijslag) of de kost verminderen van specifieke goederen of diensten (vb. sociaal tarief energie). In het inkomensconcept verrekenen we reeds enkel belangrijke sociale correcties zoals de kinderbijslag, de werkbonus en de Vlaamse jobbonus. Bijkomend onderzoeken we de impact van selectieve sociale correcties die door overheden en organisaties in het leven zijn geroepen zoals de huurpremie, de verhoogde tegemoetkoming in de gezondheidszorgen en het sociaal tarief voor elektriciteit en aardgas. Voor onze oefening selecteren we twaalf sociale correcties waarop gezinnen met een beperkt inkomen onder bepaalde voorwaarden recht hebben en die wijd verspreid zijn in Vlaanderen (voor een overzicht zie bijlage 1).

Voor elk van deze sociale correcties gaan we na welke typegezinnen met een inkomen uit sociale bijstand, sociale uitkering of arbeid hier recht op hebben. Indien dit zo is, passen we het noodzakelijk referentiebudget aan (of verhogen we het inkomen) vanuit de veronderstelling dat alle rechten worden opgenomen. We simuleren met andere woorden de maximale impact en maken abstractie van non-take-up. Dit zal een overschatting zijn van de realiteit, aangezien we uit onderzoek weten dat deze sociale correcties vaak niet worden opgenomen (Buysse et al., 2017; Van Mechelen & Janssens, 2017; Vinck, Lebeer, & Van Lancker, 2019). Ook het effect van sociale huur wordt in kaart gebracht. Dit doen we door het voordeel te berekenen van een sociale huurprijs ten opzichte van een mediane private huurprijs voor een kwaliteitsvolle woning in Vlaanderen. De hoogte van de sociale huurprijzen wordt gesimuleerd op basis van de marktwaarde, het gezinsinkomen, de gezinssamenstelling en het aantal kinderen volgens de formule bepaald in de huidige wetgeving (Besluit Vlaamse Codex Wonen van 2021).

Wanneer de achterliggende assumpties die we maken voor het berekenen van de referentiebudgetten niet voldaan zijn, kunnen de noodzakelijke uitgaven toenemen. We veronderstellen bijvoorbeeld dat gezinnen voldoende mobiel zijn en hun behoeftes kunnen vervullen aan de hand van de fiets, het openbaar vervoer en sporadisch gebruik van een deelwagen. In het referentiebudget zit dus geen budget voor het gebruik en onderhoud van een eigen wagen. Toch is voor bepaalde gezinnen een eigen wagen minimaal noodzakelijk om volwaardig te kunnen deelnemen aan de samenleving. Denk bijvoorbeeld aan gezinnen die op een plek wonen waar het aanbod van openbaar vervoer zeer beperkt is of gezinnen die afhankelijk zijn van een eigen wagen om zich van en naar het werk te kunnen verplaatsen. Daarom berekenen we een extra referentiebudget dat de kosten van een bescheiden tweedehandswagen illustreert waarmee jaarlijks maximaal 12.000 km wordt gereden. Hierbij houden we niet enkel rekening met de aankoopprijs maar ook met de doorverkoopwaarde, de onderhoudskosten, de verkeersbelasting, brandstof, verzekering en autokeuring. We hanteren steeds de netto kostprijs van een eigen wagen (na aftrek van de kostprijs van een deelwagen die is opgenomen in de referentiebudgetten zonder wagen).

Ten slotte kan ook de overstap naar tewerkstelling extra uitgaven met zich meebrengen. Beperkte uitgaven, zoals de behoefte aan een meer gevarieerde kledingoutfit of extra kosten verbonden aan het onderhouden van relaties met collega's worden in rekening gebracht wanneer we het referentiebudget voor werkenden berekenen. Grotere uitgaven zoals deze voor kinderopvang (zie sectie 1.2 voor de berekeningswijze) of de kosten verbonden met het bezit en gebruik van een eigen wagen voor woon-werkverkeer worden illustratief weergegeven . We illustreren het effect van deze extra uitgaven bij het evalueren van de financiële impact van werken.

2. Zijn de minimuminkomens in België toereikend?

Het streven naar een toereikend minimuminkomen staat centraal in het Europees sociaal beleid, gericht op het bestrijden van armoede en sociale uitsluiting. De Europese Pijler van Sociale Rechten (EPSR) beklemtoont in kernbeginsel 14 het recht op een toereikend minimuminkomen dat een menswaardig leven garandeert (European Commission, 2017). Hierbij wordt tevens de nadruk gelegd op het belang van arbeidsmarktparticipatie en toegang tot ondersteunende goederen en diensten. Recent heeft de Raad van de Europese Unie een aanbeveling goedgekeurd waarin lidstaten worden aangemoedigd om stapsgewijs een toereikend minimuminkomen in te voeren, met als doel de armoede te verminderen in de EU (Aanbeveling Raad van de Europese Unie van 30 januari 2023). Om de voortgang in het realiseren van het recht op een menswaardig inkomen te monitoren, is er nood aan een concrete vertaling naar hanteerbare drempelwaarden. De meest gebruikte drempelwaarde om armoede te meten en minimuminkomens te beoordelen is de Europese armoedelijn, die 60% van het mediaan equivalent[2] inkomen bedraagt.

De FOD Sociale Zekerheid gebruikt deze armoedelijn om jaarlijks de doeltreffendheid van de sociale minima te evalueren in België. In hun meest recente studie concluderen ze dat, ondanks een opwaartse trend in de periode 2018-2021, de meeste minimumuitkeringen nog steeds onder de Europese armoedegrens liggen (FOD Sociale Zekerheid, 2021). Gezinnen die hiervan afhankelijk zijn, leven vaak met een risico op armoede en sociale uitsluiting. We weten echter niets over de koopkracht van deze gezinnen. Wat betekent het concreet om te leven met een minimuminkomen? En in welke mate bepalen de omstandigheden waarin gezinnen leven mee de toereikendheid van de minimuminkomens?

Referentiebudgetten kunnen een zinvolle bijdrage leveren aan het beantwoorden van deze vragen. Referentiebudgetten zijn geprijsde korven van goederen en diensten die illustreren welk inkomen gezinnen minimaal nodig hebben om volwaardig aan de samenleving kunnen deelnemen (zie sectie 1.2). Een vergelijking met de minimuminkomens laat toe om concrete uitspraken te doen over de mate waarin deze erin slagen om alle behoeften te vervullen die hiervoor noodzakelijk zijn. Dit in tegenstelling tot de armoedegrens, die enkel naar de plaats van gezinnen in de inkomensverdeling kijkt (Cutillo et al., 2020; Darvas, 2019). Deze studie gebruikt de referentiebudgetten als toetssteen om de toereikendheid van minimuminkomens te beoordelen. We beschouwen daarbij een minimuminkomen als toereikend wanneer het voldoende hoog is om alle noodzakelijke goederen en diensten te kunnen betalen die minimaal nodig zijn om volwaardig aan onze samenleving te kunnen deelnemen.

In deze paragraaf evalueren we eerst de toereikendheid van de minimuminkomens uit sociale bijstand en sociale zekerheid. Vervolgens vergelijken we het netto beschikbaar inkomen van het GGMMI met het referentiebudget voor werkenden waarbij we rekening houden met extra uitgaven voor kinderopvang en de impact van de kost van een eigen wagen illustreren. Tot slot gaan we na wat de impact is van selectieve sociale correcties op de toereikendheid van de minimuminkomens in Vlaanderen.

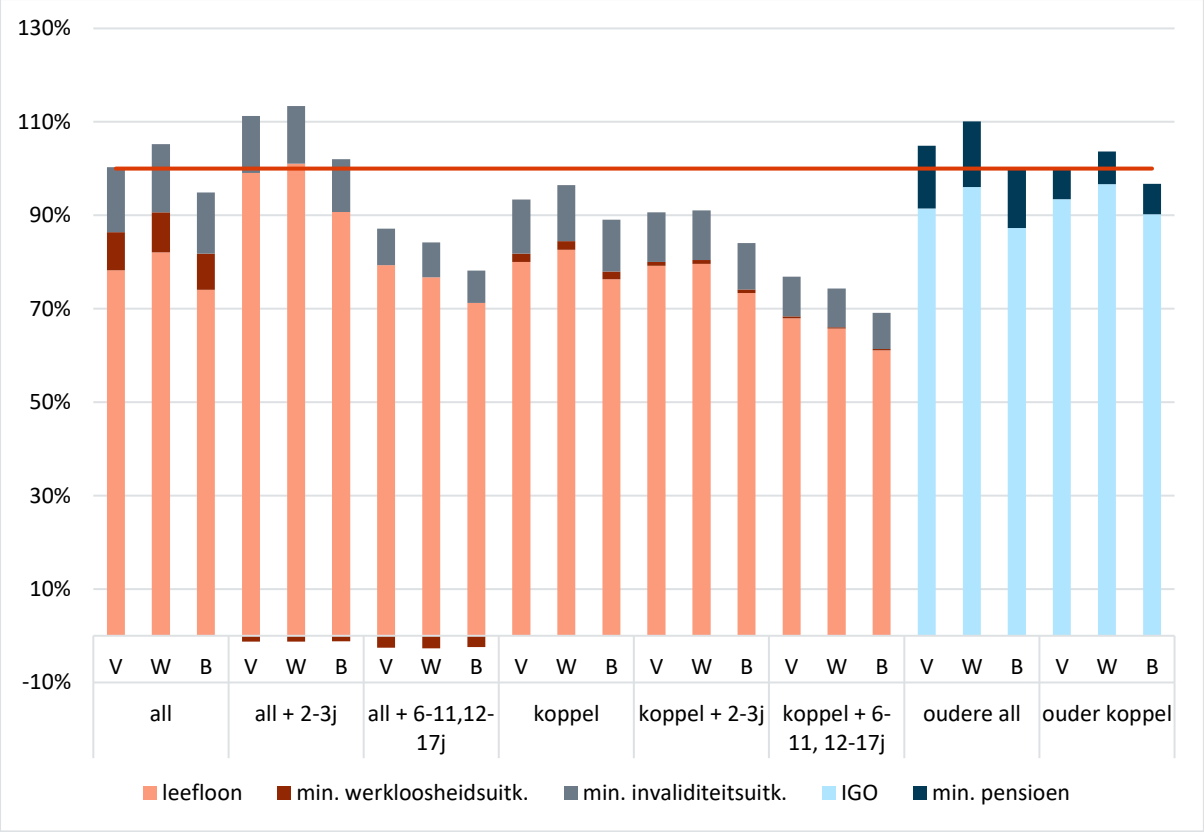
---

[2] Om inkomens van diverse gezinssamenstellingen met elkaar te kunnen vergelijken, worden ze gestandaardiseerd op het niveau van een alleenstaande via equivalentieschalen. Voor een alleenstaande bedraagt de equivalentieschaal 1. Voor elk bijkomend gezinslid van 14 jaar of ouder wordt een equivalentieschaal van 0,5 toegepast. Voor elk gezinslid jonger dan 14 jaar wordt een equivalentieschaal van 0,3 toegepast. Het equivalent inkomen van een koppel met twee kinderen van 2 en 6 jaar wordt dan berekend door het gezinsinkomen te delen door 2,1.

2.1. Toereikendheid sociale bijstand en sociale zekerheid

Figuur 2 toont het resultaat van de vergelijking tussen de netto beschikbare inkomens van het leefloon, de minimum werkloosheidsuitkering, de minimum invaliditeitsuitkering, de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) en het minimumpensioen met het overeenkomstig referentiebudget voor niet-werkende gezinnen die een kwaliteitsvolle woning huren op de private woningmarkt en daarvoor de mediane huurprijs betalen zoals die geldt in de drie Belgische regio's. De gebruikte referentiebudgetten houden geen rekening met noodzakelijke uitgaven voor een eigen wagen of extra gezondheidsuitgaven voor zieke gezinsleden. We nemen hier illustratief de kostprijs mee van één dag kinderopvang voor een kind van 2-3 jaar (zie sectie 1.2). In bijlagen 2, 3 en 4 tonen we meer uitgebreide grafieken voor respectievelijk Brussel, Vlaanderen en Wallonië. Hierin wordt de analyse voor meer typegezinnen geïllustreerd, zijn de uitgaven voor de diverse korven van de referentiebudgetten zichtbaar en is ook de impact op de toereikendheid zichtbaar wanneer een eigen wagen noodzakelijk is.

Figuur 2: De toereikendheid van netto beschikbare inkomens uit het leefloon, de minimum werkloosheidsuitkering, de minimum invaliditeitsuitkering, de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) en het minimumpensioen, weergegeven als percentage van het overeenkomstig referentiebudget private huur voor niet-werkende gezinnen in Vlaanderen (V), Wallonië (W) en Brussel (B). Bedragen mei 2023.

Noot: De referentiebudgetten bevatten geen kost voor een eigen wagen. De referentiebudgetten bevatten één dag kinderopvang voor voorschoolse kinderen. De netto kostprijs van kinderopvang voor voorschoolse kinderen is berekend op basis van het inkomenstarief voor gezinnen met een minimum werkloosheidsuitkering, rekening houdend met mogelijke belastingverminderingen.

Bovenstaande figuur laat zien dat gezinnen in België met een minimale uitkering uit sociale bijstand of sociale zekerheid bijna altijd onvoldoende inkomen hebben om alle noodzakelijke kosten te betalen wanneer zij een woning huren op de private markt. Voor gezinnen die moeten rondkomen met een leefloon is er slechts één gezinstype, met name een alleenstaande met een 2-3 jarig kind in Wallonië, dat over net voldoende inkomen beschikt om menswaardig te kunnen leven. Het netto beschikbaar inkomen uit de

minimum werkloosheidsuitkering en het leefloon is voor alle typegezinnen ongeveer even hoog. Voor alleenstaande ouders ligt het netto beschikbaar inkomen uit een minimum werkloosheidsuitkering zelfs lager in vergelijking met een leefloon, vanwege de personenbelasting die deze gezinnen verschuldigd zijn. De minimum werkloosheidsuitkering is daarom voor geen enkel typegezin toereikend. Over het algemeen zien we dat de minimuminkomens het minst toereikend zijn in Brussel, wat hoofdzakelijk toe te schrijven valt aan de hogere huurprijzen in deze regio.

Over de drie regio's heen hebben gezinnen met een leefloon (of een minimum werkloosheidsuitkering) een gemiddeld financieel tekort variërend van 65 euro (89 euro) per maand voor een alleenstaande ouder met een 2-3 jarige tot 1.241 euro (1.230 euro) per maand voor een koppel met twee kinderen van 8 en 15 jaar oud. Dit betekent dat koppels met oudere kinderen na het betalen van hun vaste kosten (zoals huur, energie, verzekeringen) slechts budget over hebben voor fysieke basisbehoeften zoals voeding en minimale gezondheidszorg. Er blijft onvoldoende budget over voor kleding, mobiliteit, sociale activiteiten of vervangen van meubelen of huishoudelijke toestellen wanneer deze stuk gaan. Dit geldt ook voor alleenstaanden en koppels zonder kinderen die moeten rondkomen met een leefloon of minimum werkloosheidsuitkering aangezien de vaste kosten een veel groter deel van hun te besteden budget uitmaken (zie bijlagen 2, 3 en 4).

Het netto beschikbaar inkomen uit een minimum invaliditeitsuitkering ligt gemiddeld 266 euro per maand hoger in vergelijking met dit uit leefloon. Dit maakt dat de minimum invaliditeitsuitkering minder ontoereikend is. Voor alleenstaanden zonder kinderen of met jonge kinderen (2-3 jarigen, 4-5 jarigen en 6-11 jarigen) in Vlaanderen en Wallonië is deze uitkering voldoende hoog om menswaardig te kunnen leven. We merken hierbij op dat we de minimum invaliditeitsuitkering vergelijken met een referentiebudget voor gezonde mensen en dus met een beperkt budget voor gezondheidszorg. Dit zal waarschijnlijk een onderschatting zijn van de minimale kost voor gezondheid voor mensen die een invaliditeitsuitkering ontvangen. Wanneer de minimaal noodzakelijke uitgaven voor gezondheid hoger zijn, zal de toereikendheid van de minimum invaliditeitsuitkering afnemen.

Het netto beschikbaar inkomen uit de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) is hoger dan een leefloon: 249 euro per maand voor een alleenstaande en 328 euro per maand voor een koppel. Toch is ook het IGO voor geen enkel typegezin toereikend. Het netto beschikbaar inkomen uit het minimumpensioen ligt gemiddeld 178 euro hoger in vergelijking met het IGO. Ouderen die één minimumpensioen voor werknemers ontvangen, en in een goede gezondheid zijn, beschikken over voldoende inkomen om menswaardig te kunnen leven. Enkel in Brussel is één minimumpensioen voor een koppel ontoereikend.

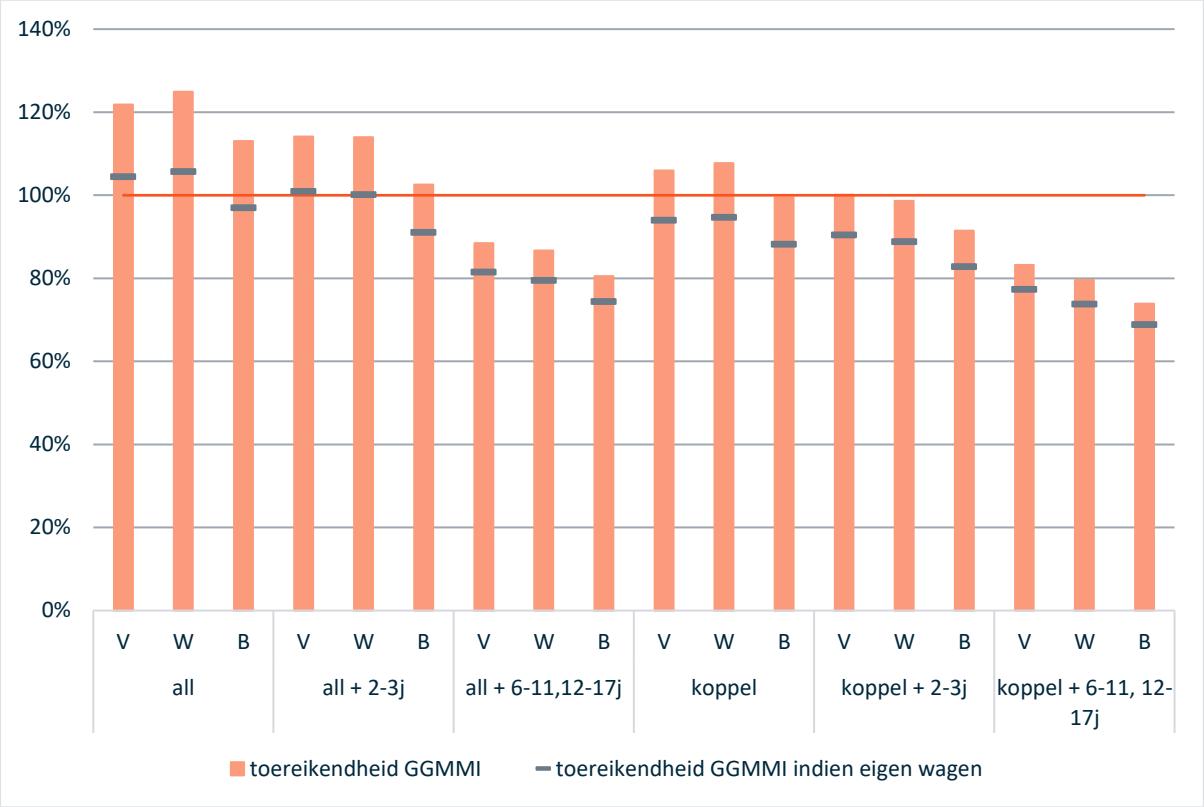
2.2. Toereikendheid van het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen

In figuur 3 vergelijken we voor verschillende typegezinnen het netto beschikbaar inkomen uit het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI) met het overeenkomstig referentiebudget voor werkende eenverdieners die een private woning huren en daarvoor de mediane huurkost betalen. Bij de berekening van het referentiebudget calculeren we illustratief de netto kostprijs van kinderopvang. Hierbij gaan we ervan uit dat alleenstaande voltijds werkende ouders vijf dagen per week opvang gebruiken voor voorschoolse en schoolgaande kinderen. Voor koppels waarbij één volwassene werkt, is één dag opvang per week voorzien voor voorschoolse kinderen.

Het GGMMI wordt vastgelegd door de nationale arbeidsraad en is de ondergrens voor inkomsten uit arbeid in België. De minimumlonen in individuele sectoren liggen gemiddeld 18% hoger (Vandekerckhove et al., 2020). In onze analyse gaan we uit van éénverdienersgezinnen waarbij het GGMMI van één volwassene de enige inkomstenbron is. Bij de berekening van het netto beschikbare inkomen uit het GGMMI wordt

rekening gehouden met federale werkbonus, die automatisch wordt toegekend in de drie regio's. Voor Vlaanderen is ook rekening gehouden met de Vlaamse jobbonus. Deze laatste wordt niet automatisch toegekend wat betekent dat in de realiteit personen met een laag inkomen uit arbeid mogelijk geen gebruik maken van dit extra voordeel.

Figuur 3: De toereikendheid van het netto beschikbaar inkomen van het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI) als percentage van het overeenkomstig referentiebudget private huur voor werkende éénverdienersgezinnen in Vlaanderen (V), Wallonië (W) en Brussel (B). Bedragen mei 2023.

Noot: De referentiebudgetten voor alleenstaande voltijds werkende ouders bevatten vijf dagen per week opvang voor voorschoolse en schoolgaande kinderen. De referentiebudgetten voor koppels waarbij één volwassene werkt bevatten één dag opvang per week voor voorschoolse kinderen. De tarieven voor opvang van voorschoolse kinderen zijn berekend o.b.v. de inkomenstarieven die Kind en Gezin (Vlaanderen en Brussel) en O.N.E. (Wallonië en Brussel) hanteren in hun gesubsidieerde opvanginitiatieven, op basis van het inkomen van gezinnen met één GGMMI.

Het GGMMI is voor de meeste gezinnen zonder kinderen toereikend om menswaardig te kunnen leven in de drie regio's, op voorwaarde dat deze gezinnen geen eigen wagen nodig hebben. Een koppel dat een private woning huurt in Brussel beschikt net niet over voldoende inkomen wanneer zij leven van één GGMMI. Voor gezinnen met kinderen is het GGMMI enkel toereikend voor alleenstaanden met kinderen tot en met de leeftijd van 11 jaar die maximaal drie dagen opvang per week gebruiken. Indien gezinnen nood hebben aan voltijdse opvang, is het GGMMI niet langer toereikend wanneer er 6-11 jarigen aanwezig zijn in het gezin. Voor éénoudergezinnen die werken aan een GGMMI met een kind in het lager onderwijs en een kind in het secundair onderwijs kan het gemiddeld maandelijks tekort oplopen tot 742 euro per maand (voltijdse opvang en eigen wagen).

Voor koppels met kinderen met slechts één inkomen is het GGMMI nooit toereikend om volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen. Hun financiële tekorten zijn groter dan die voor alleenstaanden met hetzelfde aantal kinderen van dezelfde leeftijd. Ondanks dat koppels minder personenbelasting betalen in vergelijking met alleenstaanden (met hetzelfde aantal kinderen), is dit extra beschikbaar inkomen onvoldoende om de meerskost van een extra volwassene in het gezin op te vangen.

Als een gezin een eigen wagen nodig heeft, bijvoorbeeld voor woon-werkverkeer, is het GGMMI voor bijna alle typegezinnen ontoereikend. Enkel voor alleenstaanden zonder – of in bepaalde regio's met één of twee zeer jonge – kinderen, is het GGMMI net voldoende om menswaardig te kunnen leven. De gemiddelde tekorten voor gezinnen met kinderen in België die een eigen wagen nodig hebben en opvang gebruiken zoals hierboven gespecifieerd, variëren tussen de 64 euro (alleenstaande met 2-3 jarige) en 1.029 euro per maand (koppel met kind in lager onderwijs en secundair onderwijs). Wanneer deze gezinnen bijkomende noodzakelijke uitgaven hebben (bijvoorbeeld zieke gezinsleden, wonen in een energieverslindende woning) zullen deze financiële tekorten nog verder oplopen.

2.3. De impact van sociale correcties in Vlaanderen

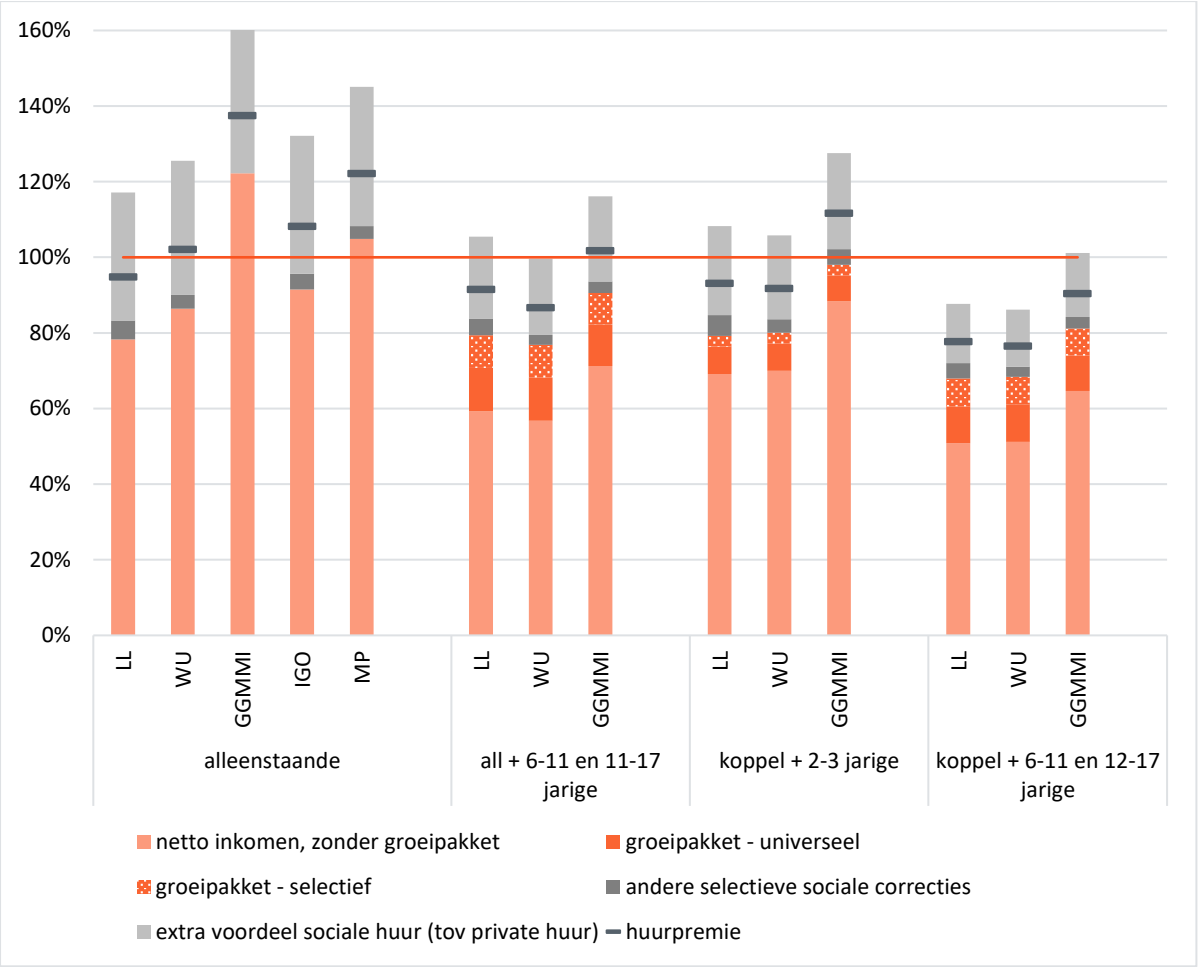
Doorheen de jaren zijn er vele sociale correcties in het leven geroepen om de kostprijs van noodzakelijke goederen en diensten voor lage-inkomensgezinnen te beperken of het inkomen van deze gezinnen te verhogen. In deze paragraaf onderzoeken we de impact van veelvoorkomende selectieve sociale correcties op de toereikendheid van de minimuminkomens in Vlaanderen.

Bijlage 1 geeft een overzicht van de sociale correcties waarvoor de typegezinnen in aanmerking komen en die worden meegenomen in de analyse. Onderzoek wijst uit dat een aanzienlijke groep van gezinnen hun sociale rechten niet (volledig) opnemen vanwege drempels op niveau van de rechthebbende, het beleidsontwerp, de administratie en de bredere sociale context. Factoren zoals tijdsintensieve en complexe aanvraagprocedures, de mate en kwaliteit van informatieverstrekking, de onzekerheid over de uitkomst van het aanvraagproces en een lage inschatting van de omvang van het voordeel dragen bij aan de zogenaamde non-take-up (Goedemé et al., 2022). Voor deze oefening gaan we uit van een volledige take-up van de selectieve sociale correcties om de maximale impact op de toereikendheid te onderzoeken.

Het overzicht in bijlage 1 toont dat er een brede variatie is aan voorwaarden waaraan gezinnen moeten voldoen om het recht te openen op deze sociale correcties. Sommige maatregelen, zoals het sociaal tarief op leidingwater en op telefonie, zijn rechtstreeks gelinkt aan het statuut van leefloon en IGO. Dit heeft als gevolg dat personen met een minimumloon, minimumpensioen of werkloosheidsuitkering hierop geen recht openen. Andere maatregelen hebben dan weer strikte inkomensvoorwaarden. De meest gebruikte inkomensgrenzen zijn deze van de verhoogde tegemoetkoming. Alleenstaanden zonder kinderen die werken aan een GGMMI voldoen niet aan deze inkomensvoorwaarden waardoor ze heel wat sociale correcties mislopen. De enige sociale correctie waarop een alleenstaande voltijdse werknemer zich kan beroepen is die van een sociale huurwoning (en een huurpremie na vier jaar op de wachtlijst). De andere éénverdienersgezinnen met een GGMMI hebben wel recht op de verhoogde tegemoetkoming en kunnen aanspraak maken op dezelfde sociale correcties als gezinnen met een minimum werkloosheidsuitkering.

Als gevolg van de energiecrisis, hadden personen die recht hebben op de verhoogde tegemoetkoming van 1 februari 2021 tot eind juni 2023 tijdelijk recht op het sociaal tarief voor elektriciteit en aardgas en op een kortingsbon voor energiezuinige huishoudtoestellen. Vanaf 1 juli 2023 komen zij hiervoor niet langer in aanmerking en zijn het opnieuw enkel de beschermde afnemers (in onze oefening gezinnen met een leefloon of IGO) die hierop recht hebben.

Figuur 4: De impact van selectieve sociale correcties op de toereikendheid van het netto beschikbaar inkomen uit het leefloon (LL), de minimum werkloosheidsuitkering (WU), het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI), de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) en het minimumpensioen voor werknemers in de private sector (MP), uitgedrukt als % van het referentiebudget private huur. Bedragen mei 2023.

Figuur 4 illustreert de impact van het opnemen van alle sociale correcties op de toereikendheid van de minimuminkomens. Aangezien de inkomsten uit het groeipakket een universele (basisbedrag, leeftijdstoeslag, kleutertoeslag en schoolbonus) en een selectieve component (sociale toeslag, schooltoeslag) kunnen bevatten, wordt de impact van beiden apart weergegeven. Alle typegezinnen uit onze oefening hebben recht op de sociale toeslagen van het groeipakket. Enkel een éénverdienersgezin met een GGMMI heeft een iets lagere schooltoeslag. Afhankelijk van het kinderaantal en van de leeftijd van de kinderen, doen de universele toeslagen van het groeipakket de toereikendheid van de minimuminkomens stijgen met 6 tot 22%. De selectieve toeslagen gericht op gezinnen met een beperkt inkomen verhogen de toereikendheid nog eens met 3 tot 15%. Het universele deel van het groeipakket (dat alle gezinnen met kinderen krijgen onafhankelijk van hun inkomen) heeft dus een grotere impact dan de selectieve toeslagen van het groeipakket. Bekijken we de mate waarin beide componenten er samen in slagen om de minimumkosten van kinderen[3] te dekken, dan stellen we vast dat deze onvoldoende zijn, ook wanneer een gezin alle selectieve toeslagen van het groeipakket ontvangt. Het tekort wordt groter naarmate de kinderen ouder worden. In bijlage 5 hebben we een tabel opgenomen waarin het groeipakket

[3] De minimale kost van kinderen is gebaseerd op de referentiebudgetten voor Vlaanderen (bedragen mei 2023). We berekenen dit door het referentiebudget van een koppel met kinderen te verminderen met het referentiebudget van een koppel.

(inclusief selectieve toeslagen) en het belastingvoordeel voor kinderen ten laste, wordt vergeleken met de minimale kosten van kinderen.

Daarnaast toont figuur 4 de financiële impact van de andere selectieve sociale correcties zoals vermeld in Bijlage 1. De huurpremie en de sociale huur zijn hierin niet opgenomen maar worden apart weergegeven. We zien dat het effect van deze tien sociale correcties eerder beperkt is. Voor gezinnen met een leefloon of minimum werkloosheidsuitkering die al hun rechten opnemen varieert de impact op de toereikendheid van 4 tot 11%. In absolute cijfers gaat dit over een maandelijkse korting van 63 euro (alleenstaande met een minimum werkloosheidsuitkering) tot 193 euro (koppel met 2 kinderen met een leefloon). De maandelijkse financiële correctie voor éénverdienersgezinnen met een GGMMI varieert van 0 (alleenstaande) tot 128 euro (koppel met 2 kinderen).

Alle typegezinnen voldoen aan de inkomensvoorwaarden om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning. Wanneer een gezin vier jaar onafgebroken op de wachtlijst[4] staat voor een sociale woning en hun huidige woning aan bepaalde voorwaarden voldoet[5], komen de gezinnen in aanmerking voor een huurpremie. Voor alle typegezinnen bedraagt deze huurpremie meer dan de som van de andere tien onderzochte sociale correcties. In deze oefening zijn we uitgegaan van een maximale huurpremie van 177,24 euro vermeerderd met 29,54 per kind ten laste (bedragen 2023). Als gezinnen deze maximale huurpremie ontvangen, stijgt de toereikendheid van de minimuminkomens met 8% tot 15%.

Het effect van sociale huur is nog een stuk groter. De sociale huurprijs is afhankelijk van de marktwaarde en de energetische performantie van de sociale huurwoning, de gezinssamenstelling en het inkomen van de huurders. Een sociale huurwoning verlaagt de huisvestingskosten en bijgevolg ook de noodzakelijke uitgaven om menswaardig te kunnen leven (i.e. de referentiebudgetten). Voor bovenstaande typegezinnen bedraagt de sociale huurprijs tussen de 239 euro (alleenstaande met een leefloon/ IGO/ minimum werkloosheidsuitkering) en 362 euro (koppel met een minimumpensioen).

In figuur 4 tonen we het financiële voordeel dat gezinnen hebben die een sociale woning huren ten opzichte van gezinnen die een woning huren op de private markt. Een sociale huurwoning heeft een impact van 22% tot 35% op de toereikendheid wanneer het gezin een leefloon of een minimum werkloosheidsuitkering ontvangt. De impact is groter voor kleine gezinnen omdat zij in verhouding een groter aandeel van hun budget aan huisvesting besteden. In absolute termen is het financieel voordeel het grootst voor een koppel met 2 kinderen (basis en secundair onderwijs) met een leefloon of minimum werkloosheidsuitkering: zij betalen maandelijks 573 euro minder voor een sociale huurwoning (3 slaapkamers) in vergelijking met de mediane private huurprijs in Vlaanderen. Ook al ligt de sociale huurprijs voor éénverdienersgezinnen met een GGMMI hoger, ook voor hen stijgt de toereikendheid van de minima met 17% tot 26%.

Het kunnen beschikken over een sociale huurwoning zorgt ervoor dat de minimuminkomens minder ontoereikend worden. In veel gevallen worden deze (nipt) toereikend, althans indien het gezin geen eigen wagen nodig heeft, in een kwaliteitsvolle woning woont en geen bijkomende kosten heeft voor bijvoorbeeld zieke gezinsleden. Voor koppels met oudere of meerdere kinderen blijven het leefloon en de minimum werkloosheidsuitkering ontoereikend, zelfs indien het gezin alle sociale correcties uitput, een sociale woning kan huren en niet over een eigen wagen beschikt.

---

[4] Op 31 december 2022 waren er 176.026 unieke kandidaat-huurders ingeschreven bij een sociale huisvestingsmaatschappij verbonden met de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (Vlaamse overheid, 2023). In 2022 ontvingen 22.503 gezinnen een huurpremie met een gemiddelde van 177,24 euro per maand (Agentschap Wonen Vlaanderen, 2023)

[5] De huur mag niet hoger zijn dan de maximale huurprijs (die varieert met de gezinssituatie) en de woning moet conform zijn en voldoen aan alle kwaliteitsnormen van de Vlaamse Wooncode.

3. Loont het om te werken in België?

In deze paragraaf onderzoeken we of er voldoende financiële prikkels zijn voor mensen die van een sociale uitkering overstappen naar een job tegen een minimumloon of een laag loon. Om de sociale uitkeringen te financieren, is het immers noodzakelijk dat er voldoende mensen aan de slag zijn. Volgens de 'rationele agenten-theorie' moet de afstand tussen de uitkeringen en een loon uit arbeid voldoende groot zijn om mensen aan te moedigen om te werken (zie bijvoorbeeld: Baert, 2019; Rotar & Krsnik, 2020). Onderzoek toont echter aan dat de relatie tussen financiële prikkels om te werken en de werkbereidheid niet rechtlijnig is en wordt beïnvloed door diverse niet-financiële factoren. Deze factoren omvatten onder andere de vraag naar arbeid, de kwaliteit van beschikbare jobs, de voorwaardelijkheid van uitkeringen (inz. activeringsvoorwaarden) en individuele factoren zoals gezondheid, zelfredzaamheid, aanvaardbare levensomstandigheden, inzetbaarheid en persoonlijke motivatie (Biegert, 2017; Busilacchi & Fabbri, 2023; Hussain et al., 2021). Om werken financieel aantrekkelijk te maken, moet niet enkel worden gekeken naar het verschil in inkomen tussen niet-werken en werken, maar moet ook worden nagegaan in hoeverre een inkomen uit arbeid gezinnen beschermt tegen armoede. Het salaris moet voldoende hoog zijn om werkenden toe te laten volwaardig deel te nemen aan de maatschappij en een bescheiden financiële buffer op te bouwen (zie o.a. Parker et al., 2016; Yao et al., 2017).

Beleid gericht op het vermijden van financiële inactiviteitsvallen, beperkt de hoogte van de minimuminkomens uit sociale bijstand en sociale zekerheid tot onder het niveau van de minimumlonen (Collado et al., 2017; Hufkens, Buysse, et al., 2016). Volgens deze ontmoedigingslogica, moet er steeds een zekere afstand worden bewaard tussen de inkomsten uit arbeid en de uitkeringen en mogen deze laatsten enkel worden verhoogd indien er voldoende financiële prikkels blijven om over te stappen naar werk. In deze sectie onderzoeken we of en in welke mate financiële inactiviteitsvallen zich voordoen. We meten dit zowel absoluut als aan de hand van netto vervangingsratio's, die de verhouding weergeven tussen het netto beschikbaar inkomen uit een uitkering ten opzichte van het netto beschikbaar inkomen uit loon. Hoe hoger de netto vervangingsratio's, hoe kleiner de afstand tussen beiden. Daarnaast vergelijken we het netto beschikbaar inkomen uit tewerkstelling met de referentiebudgetten om na te gaan in hoeverre inkomens uit tewerkstelling tegen een laag loon beschermen tegen armoede.

Uit onderzoek van Vandekerckhove et al (2020) blijkt dat in 2015 slechts 2,1% van de werknemers een bruto loon verdient ter hoogte van het GGMMI of maximaal 5% hoger. Omwille van de beperkte reikwijdte van het GGMMI berekenen we daarom ook mogelijke inactiviteitsvallen voor werknemers aan een laag loon. In 2018 verdiende 13,7% van de werknemers in België een loon lager of gelijk aan twee derde van het mediaan loon (Eurostat, 2018). Om het netto beschikbaar inkomen uit arbeid te berekenen, houden we rekening met diverse maatregelen die door federale en regionale overheden zijn ingevoerd om tewerkstelling (aan een beperkt loon) financieel aantrekkelijker te maken, met name de federale werkbonus, de Vlaamse jobbonus, de vrijstelling voor socio-professionele integratie (SPI-vrijstelling) en de inkomensgarantie-uitkering (IGU). Bovendien nemen we een bijpassing van het leefloon in overweging voor typegezinnen waarvan de netto-inkomsten lager zijn dan de grensbedragen van het leefloon (zie sectie 1.1).

De overstap naar tewerkstelling heeft niet enkel impact op het gezinsinkomen, maar kan ook extra uitgaven met zich meebrengen. Het referentiebudget voor werkenden neemt een (beperkt) extra budget in rekening voor de behoefte aan een meer gevarieerde kledingoutfit of extra kosten verbonden aan het onderhouden van relaties met collega's. Daarnaast onderzoeken we de impact van grotere minimaal noodzakelijke uitgaven die kunnen ontstaan wanneer mensen aan het werk gaan zoals, deze voor kinderopvang of deze

verbonden met het bezit en gebruik van een eigen wagen voor woon-werkverkeer. De exacte berekeningswijze van deze extra uitgaven worden beschreven in sectie 1.2 en 1.3.

In een eerste paragraaf bespreken we de financiële impact voor personen die overstappen van een leefloon of minimum werkloosheidsuitkering naar een voltijdse tewerkstelling en onderzoeken we in welke mate de inkomens uit arbeid de typegezinnen toelaten om boven het minimumniveau te leven. Vervolgens gaan we na wat de financiële impact is van een halftijdse tewerkstelling aangezien het niet voor iedereen haalbaar is om voltijds aan de slag te gaan. Voor Vlaanderen onderzoeken we tot slot de impact van veel voorkomende sociale correcties (zie overzicht bijlage 1) op de financiële prikkel om aan het werk te gaan.

3.1. Overstap naar voltijdse tewerkstelling

Tabel 1 toont dat de overstap van **een leefloon** naar voltijdse tewerkstelling met een GGMMI (bruto maandloon van 2.105 euro) of een laag loon (bruto maandloon van 2.854 euro) leidt tot een behoorlijke stijging van het netto beschikbaar inkomen. Alleenstaanden zonder kinderen gaan er financieel het meest op vooruit, met een gemiddelde maandelijkse stijging van 659 euro (GGMMI) tot 917 euro (laag loon). Deze groep kent bijgevolg ook de laagste netto vervangingsratio's van gemiddeld 65% (GGMMI) en 57% (laag loon) overheen de drie regio's (zie bijlage 6). De netto vervangingsratio's voor alleenstaanden liggen lager omdat hun leefloon (brutobedrag van 1.214 euro) lager is dan dit van twee samenwonenden (brutobedrag van 1.618 euro) en leefloongerechtigden met gezinslast (brutobedrag van 1.641 euro). De stijging van een leefloon naar voltijdse tewerkstelling is het minst groot voor alleenstaanden met een kind van 2-3 jaar. Alleenstaanden (met kinderen) betalen relatief meer belastingen ten opzichte van koppels eenverdieners (met kinderen) met hetzelfde bruto loon, waardoor zij netto minder overhouden bij tewerkstelling. Hun inkomen stijgt gemiddeld met 312 euro (GGMMI) tot 549 euro (laag loon) per maand. De netto vervangingsratio's liggen hier dan ook hoger. Voor alleenstaanden met één of twee kinderen die overschakelen van een leefloon naar een voltijdse tewerkstelling bedragen deze gemiddeld 83% (zie bijlage 6).

Ook wanneer men van **een minimum werkloosheidsuitkering** overstapt naar een voltijdse tewerkstelling, is de toename van het netto beschikbaar inkomen relatief groot. Alleenstaanden zonder kinderen houden maandelijks 532 euro (GGMMI) tot 791 euro (laag loon) meer over (zie Tabel 1). De netto vervangingsratio's zijn het laagst voor deze groep en bedragen gemiddeld 72% (GGMMI) en 63% (laag loon). Net zoals bij de leeflonen geldt dat de bruto minimum werkloosheidsuitkeringen voor alleenstaanden (1.341 euro per maand) aanzienlijk lager zijn dan deze voor de andere typegezinnen (1.655 euro per maand) waardoor alleenstaanden er financieel het sterkst op vooruitgaan als zij aan het werk gaan. De financiële vooruitgang is ook hier het kleinst voor alleenstaanden met een kind van 2-3 jaar: van 337 euro (GGMMI) tot 573 euro per maand (laag loon) omwille van de hoger te betalen personenbelasting vergeleken met koppels. De netto vervangingsratio's voor alleenstaanden met kinderen die overstappen van een minimum werkloosheidsuitkering naar een voltijds loon bedragen gemiddeld 84% (GGMMI) en 77% (laag loon) (zie bijlage 6).

Tabel 1: Verschil tussen enerzijds het netto beschikbaar inkomen (n.b.i.) per maand uit een leefloon of een minimum werkloosheidsuitkering en anderzijds het n.b.i. per maand uit een voltijdse tewerkstelling tegen een GGMMI of een laag loon, rekening houdend met een extra minimaal budget voor werkenden. De minimale en maximale maandelijkse netto kostprijs voor drie en vijf dagen kinderopvang wordt apart weergegeven. Bedragen mei 2023.

		n.b.i. leefloon t.o.v. voltijds GGMMI	n.b.i. leefloon t.o.v. voltijds laag loon	n.b.i. min. werkloosheidsuitk. t.o.v. voltijds GGMMI	n.b.i. min. werkloosheidsuitk. t.o.v. voltijds laag loon	maandelijkse netto kostprijs 3 dagen opvang min - max	maandelijkse netto kostprijs 5 dagen opvang min - max
Alleenstaande	BR	643	916	516	790	nvt	nvt
	VL	691	927	565	800	nvt	nvt
	WAL	641	909	515	782	nvt	nvt
Alleenstaande met 2-3 jarige	BR	295	547	320	571	30 - 57	58 - 98
	VL	345	559	370	583	29 - 63	53 - 108
	WAL	296	541	321	566	30 - 54	58 - 92
Alleenstaande met 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	337	577	415	654	23 - 33	39 - 56
	VL	392	579	467	653	54 - 76	100 - 142
	WAL	339	576	418	655	20 - 29	42 - 61
Koppel	BR	492	851	456	816	nvt	nvt
	VL	539	867	503	831	nvt	nvt
	WAL	495	852	459	816	nvt	nvt
Koppel en 2-3 jarige	BR	476	840	456	820	86 - 117	187 - 200
	VL	523	856	503	837	57 - 84	139 - 145
	WAL	479	841	459	822	99 - 134	211 - 230
Koppel en 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	467	872	456	861	42 - 42	71 - 71
	VL	522	878	508	864	95 - 95	178 - 178
	WAL	469	878	460	869	36 - 36	77 - 77

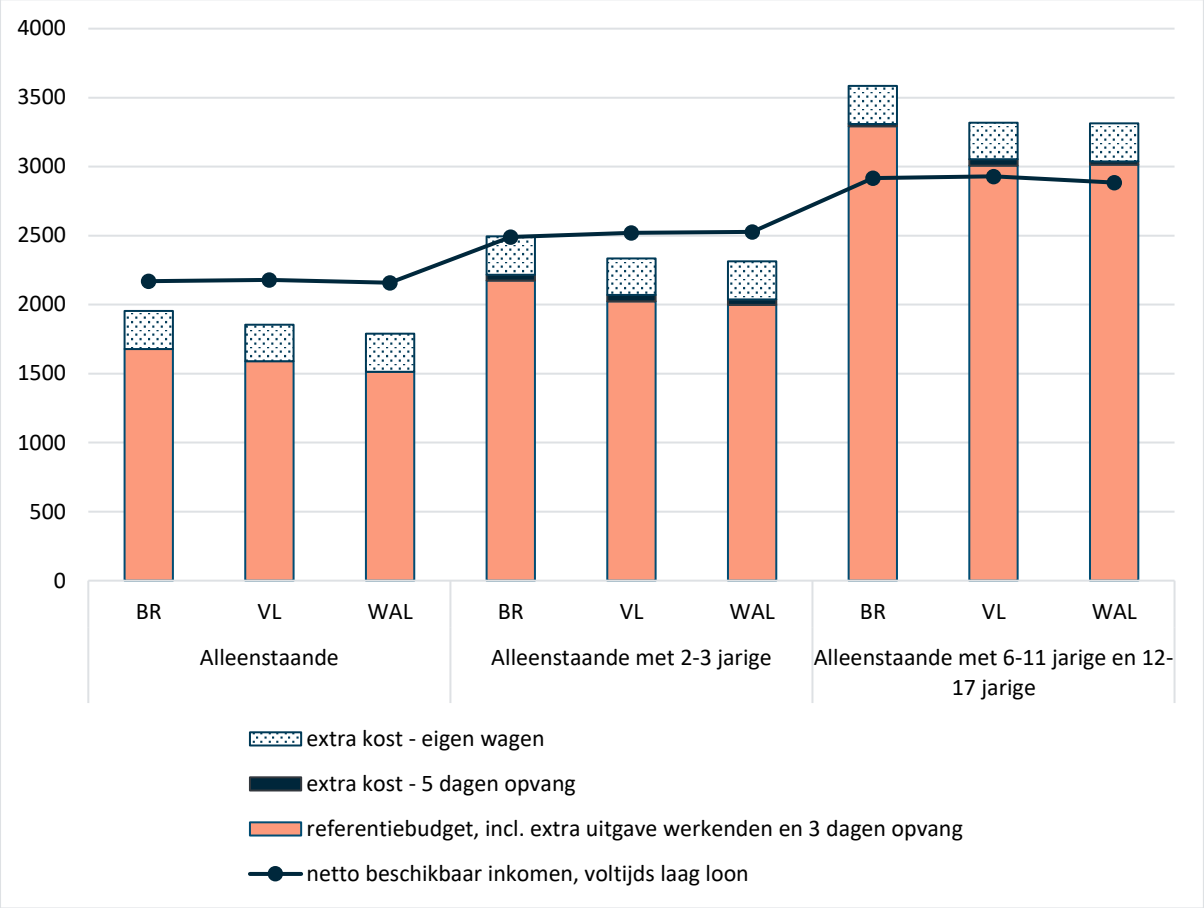
Noot: De netto kostprijs van kinderopvang houdt rekening met mogelijke belastingverminderingen. De tarieven voor opvang van voorschoolse kinderen zijn berekend o.b.v. de inkomenstarieven die Kind en Gezin (Vlaanderen en Brussel) en O.N.E. (Wallonië en Brussel) hanteren in hun gesubsidieerde opvanginitiatieven. Voor de kostprijs van de opvang van schoolgaande kinderen (t.e.m. de leeftijd van 11 jaar) gebruiken we de referentiebudgetten.

Wanneer het gezin nood heeft aan **kinderopvang**, vermindert het financieel voordeel van tewerkstelling. Een alleenstaande werkende ouder met een kind van 2-3 jaar betaalt gemiddeld 30 euro (GGMMI) en 58 euro (laag loon) per maand voor drie dagen opvang per week. Voor een kind in de lagere school bedraagt deze netto kostprijs gemiddeld 46 euro (GGMMI) en 32 euro (laag loon) per maand. De netto kostprijs voor opvang van schoolgaande kinderen is lager voor een gezin met een laag loon in vergelijking met een GGMMI omwille van een hoger belastingvoordeel. Omdat de netto kostprijs van kinderopvang beperkt blijft (mede dankzij het inkomenstarief en de belastingvoordelen), heeft deze slechts een zeer beperkte impact op de netto vervangingsratio's.

De netto kostprijs van een **eigen wagen** is significant hoger dan deze voor kinderopvang en bedraagt gemiddeld 273 euro per maand overheen de drie regio's. Wanneer gezinnen een eigen wagen moeten aankopen om te kunnen gaan werken, wordt de financiële stimulans om te werken aanzienlijk kleiner. Voor een alleenstaande met een kind van 2-3 jaar wordt het financieel voordeel bij een overstap van een leefloon naar een GGMMI hierdoor beperkt tot gemiddeld 39 euro per maand. De netto vervangingsratio's stijgen tussen de 10% en 18% wanneer een eigen wagen noodzakelijk is om de job te kunnen uitoefenen.

Zoals eerder vermeld, is het niet voldoende dat de financiële stimulans tussen niet-werken en werken aanzienlijk is om mensen aan te zetten om te werken. Het salaris moet ook hoog genoeg zijn om menswaardig te kunnen leven en een (beperkte) financiële reserve op te kunnen bouwen. Zodoende kunnen mensen hun levensstandaard verbeteren en zijn ze beter beschermd tegen armoede bij een financiële tegenslag. Een inkomen uit een GGMMI blijkt voor vele typegezinnen ontoereikend, zeker wanneer zij een eigen wagen nodig hebben (zie sectie 2.2 en figuur 3 voor een uitgebreide beschrijving). Figuur 5 vergelijkt het netto beschikbaar inkomen van een laag loon met het referentiebudget en toont de impact wanneer werkende gezinnen nood hebben aan extra kinderopvang (vijf dagen voor alleenstaande ouders) of een eigen wagen.

Figuur 5: Impact van bijkomende minimaal noodzakelijke uitgaven voor werkenden op de toereikendheid van een voltijds laag loon voor éénverdienersgezinnen. Bedragen mei 2023.

Noot: De netto kostprijs van kinderopvang houdt rekening met mogelijke belastingverminderingen. De tarieven voor opvang van voorschoolse kinderen zijn berekend o.b.v. de inkomenstarieven voor éénverdienersgezinnen met één voltijds laag loon. Voor de kostprijs van de opvang van schoolgaande kinderen (t.e.m. de leeftijd van 11 jaar) gebruiken we de referentiebudgetten.

Een alleenstaande zonder kinderen houdt gemiddeld (overheen de regio's) 302 euro per maand over wanneer een eigen wagen nodig is en er geen andere bijkomende noodzakelijke uitgaven zijn (bv. extra gezondheidsuitgaven). Een alleenstaande ouder met een 2-3 jarig kind die gebruik maakt van drie, resp. vijf dagen kinderopvang per week, houdt gemiddeld 446, resp. 404 euro per maand over, zonder eigen wagen. Als het gezin met voltijdse kinderopvang ook een eigen wagen nodig heeft, ligt het netto beschikbaar inkomen maandelijks gemiddeld 131 euro hoger dan het referentiebudget. Voor een voltijdse werkende alleenstaande ouder met twee opgroeiende kinderen (een kind in het lager en het secundair onderwijs) volstaat een laag loon niet om volwaardig aan de samenleving deel te kunnen nemen, zelfs niet wanneer het gezin geen eigen wagen bezit en het jongste kind slechts drie dagen per week gebruik maakt van betalende kinderopvang. De hogere huurprijs voor een grotere woning (extra slaapkamer) en de toenemende kost van oudere kinderen zijn hiervan de voornaamste reden.

Hoewel gezinnen er financieel sterk op vooruit gaan wanneer zij overstappen van een leefloon of een minimum werkloosheidsuitkering naar een voltijdse tewerkstelling tegen een minimum- of laag loon, is het inkomen dat zij verwerven niet altijd toereikend. Zelfs indien het inkomen wel voldoende is om alle noodzakelijke uitgaven te dekken, blijft het resterend budget voor sparen beperkt.

3.2. Overstap naar halftijdse tewerkstelling

Uit de enquête van de arbeidskrachten (Statbel, 2023b) blijkt dat 26,1% van de werknemers deeltijds werkt in 2022, een cijfer dat de laatste jaren vrij stabiel is gebleven. 11,6% van de werknemers werkt 4/5de en 10% van de werknemers werkt halftijds[6]. Vrouwen werken vaker deeltijds dan mannen (40,7% tegenover 11,9%). Bijna 23% van de deeltijdse tewerkgestelde werknemers geeft aan dat ze geen voltijds werk vinden of de gewenste job enkel deeltijds wordt aangeboden[7]. Omdat voltijds werken niet voor iedereen haalbaar is, onderzoeken we ook de financiële prikkels wanneer volwassenen overstappen van een leefloon of een minimum werkloosheidsuitkering naar een halftijdse job tegen een laag loon (bruto maandloon van 1.427 euro).

Tabel *2* toont dat de financiële prikkel om over te schakelen van **een leefloon** naar een halftijdse tewerkstelling aan een laag loon beperkt is. Hierbij is rekening gehouden met een bijpassing van het leefloon waarop alle typegezinnen, behalve alleenstaanden, recht hebben. Wanneer personen met een leefloon deeltijds aan de slag gaan, kunnen zij onder bepaalde voorwaarden gedurende maximaal drie jaar een vrijstelling voor socio-professionele integratie (SPI-vrijstelling) verkrijgen. Hierbij wordt een forfaitair deel van hun arbeidsinkomsten vrijgesteld voor de berekening van de bijpassing van het leefloon (KB van 11 juli 2002 houdende het algemeen reglement betreffende het recht op maatschappelijke integratie). In onze analyse heeft elk typegezin tijdelijk recht op deze SPI-vrijstelling, met uitzondering van een koppel zonder kinderen.

Zonder rekening te houden met de SPI-vrijstelling stijgt het netto beschikbaar inkomen maximaal met 75 euro per maand (alleenstaanden in Vlaanderen). Voor een koppel zonder kinderen in Brussel daalt het netto beschikbare inkomen zelfs wanneer men overstapt van een leefloon naar een halftijdse tewerkstelling aan een laag loon. De netto vervangingsratio's zijn zeer hoog (94% à 100%), wat erop wijst dat gezinnen er financieel (bijna) niet op vooruit gaan (zie bijlage 7). Wanneer de typegezinnen gebruik kunnen maken van de SPI-vrijstelling, verhoogt de financiële stimulans om halftijds te werken met 292 euro per maand voor gezinnen met kinderen en met 215 euro per maand voor alleenstaanden. Omdat koppels zonder kinderen niet van de SPI-vrijstelling kunnen genieten, blijft de netto vervangingsratio voor dit typegezin 100%. Voor de andere typegezinnen dalen de netto vervangingsratio's en variëren ze tussen 81% en 88%. Hoewel de SPI-vrijstelling een belangrijk financieel verschil maakt, wordt dit in de praktijk weinig toegepast. In 2022 waren er 23.238 leefloners met een SPI op een totaal van 214.333 leefloners (POD Maatschappelijke Integratie, 2023).

Wanneer mensen overschakelen van een volledige minimum **werkloosheidsuitkering** naar deeltijdse tewerkstelling, kunnen ze onder bepaalde voorwaarden aanspraak maken op een inkomensgarantie-uitkering (IGU). Deze maatregel heeft, net als de SPI-vrijstelling, als doel deeltijdse werknemers een hoger netto inkomen te bieden dan de uitkering. De hoogte van de IGU is afhankelijk van de hoogte van de werkloosheidsuitkering, het aantal gewerkte uren (tussen 1/3de en 4/5de van een voltijdse tewerkstelling) en het loon. In onze simulaties ontvangen alleenstaanden zonder kinderen een IGU van 219 euro per maand. Voor de andere typegezinnen is de IGU aanzienlijk hoger, namelijk 542 euro per maand. Een belangrijk voorwaarde is dat werknemers bereid zijn om voltijds te werken, wat zeker niet voor iedereen haalbaar of wenselijk is (KB van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering). Vanwege deze voorwaarden maakt slechts een beperkt aantal deeltijdse werknemers hier gebruik van: in 2021 ontvingen

---

[6] In de enquête naar de arbeidskrachten wordt gevraagd om hun deeltijds tewerkstelling uit te drukken in een percentage. De percentages tussen 70% en 90% wordt beschouwd als een 4/5de tewerkstelling. De percentages tussen 40% en 60% wordt beschouwd als een halftijdse tewerkstelling.

[7] Andere belangrijke redenen om deeltijds te werken zijn de zorg voor kinderen of afhankelijke personen (20,2%) en andere persoonlijke of familiale redenen (18,1%).

55.361 personen een IGU op een totaal van 1.156.000 deeltijdse werknemers (Rijksdienst voor arbeidsbemiddeling, 2023).

Als de typegezinnen geen IGU ontvangen, hebben ze allemaal, met uitzondering van een alleenstaande, recht op een bijpassing van het leefloon. Tabel 2 houdt hiermee rekening. Alleenstaanden met één of twee kinderen die geen IGU ontvangen zien slechts een beperkte financiële verbetering wanneer zij overstappen van een minimum werkloosheidsuitkering naar een halftijdse tewerkstelling tegen een laag loon. Voor andere typegezinnen gaat hun inkomen er (bijna) niet op vooruit, en sommige houden zelfs minder over wanneer ze de overstap maken. De netto vervangingsratio's voor een minimum werkloosheidsuitkering ten opzichte van een halftijds laag loon zijn dan ook hoog en bedragen voor de meeste typegezinnen meer dan 100% (zie bijlage 7). We moeten hierbij opmerken dat we vertrekken van een minimum werkloosheidsuitkering na twaalf maanden voltijdse tewerkstelling. Indien de persoon voor de periode van werkloosheid slechts deeltijds werkte, zal de uitkering vaak lager liggen en het financieel voordeel van werken mogelijks hoger.

Wanneer de typegezinnen een IGU ontvangen zijn de netto inkomsten hoger dan de grensbedragen van het leefloon en ontvangen zij bijgevolg geen bijpassing van het leefloon. Een deeltijds werkende alleenstaande met twee kinderen (lagere en secundair onderwijs) gaat er financieel het meest op vooruit en ontvangt maandelijks 278 euro meer (incl. IGU) in vergelijking met de minimum werkloosheidsuitkering. Alleenstaanden zonder kinderen gaan er financieel het minst op vooruit en ontvangen gemiddeld 161 euro per maand meer in vergelijking met de minimum werkloosheidsuitkering omwille van de lagere IGU. Hoewel de IGU ervoor zorgt dat de netto vervangingsratio's dalen, blijven ze rond de 90% voor de onderzochte typegezinnen.

Alleenstaande ouders met een halftijds laag loon betalen gemiddeld 21 euro per maand voor drie dagen **kinderopvang** voor baby's en peuters (zonder rekening te houden met de SPI-vrijstelling of de IGU) en 41 euro per maand voor schoolgaande kinderen. Indien de gezinnen deze extra kost moeten maken omwille van hun tewerkstelling en geen beroep kunnen doen op de SPI-vrijstelling of de IGU, gaan ze er financieel niet langer op vooruit of houden ze zelfs minder over. Het aankopen van een **eigen wagen** voor de halftijdse job zorgt ervoor dat bijna geen enkel van deze typegezinnen er nog financieel voordeel bij heeft.

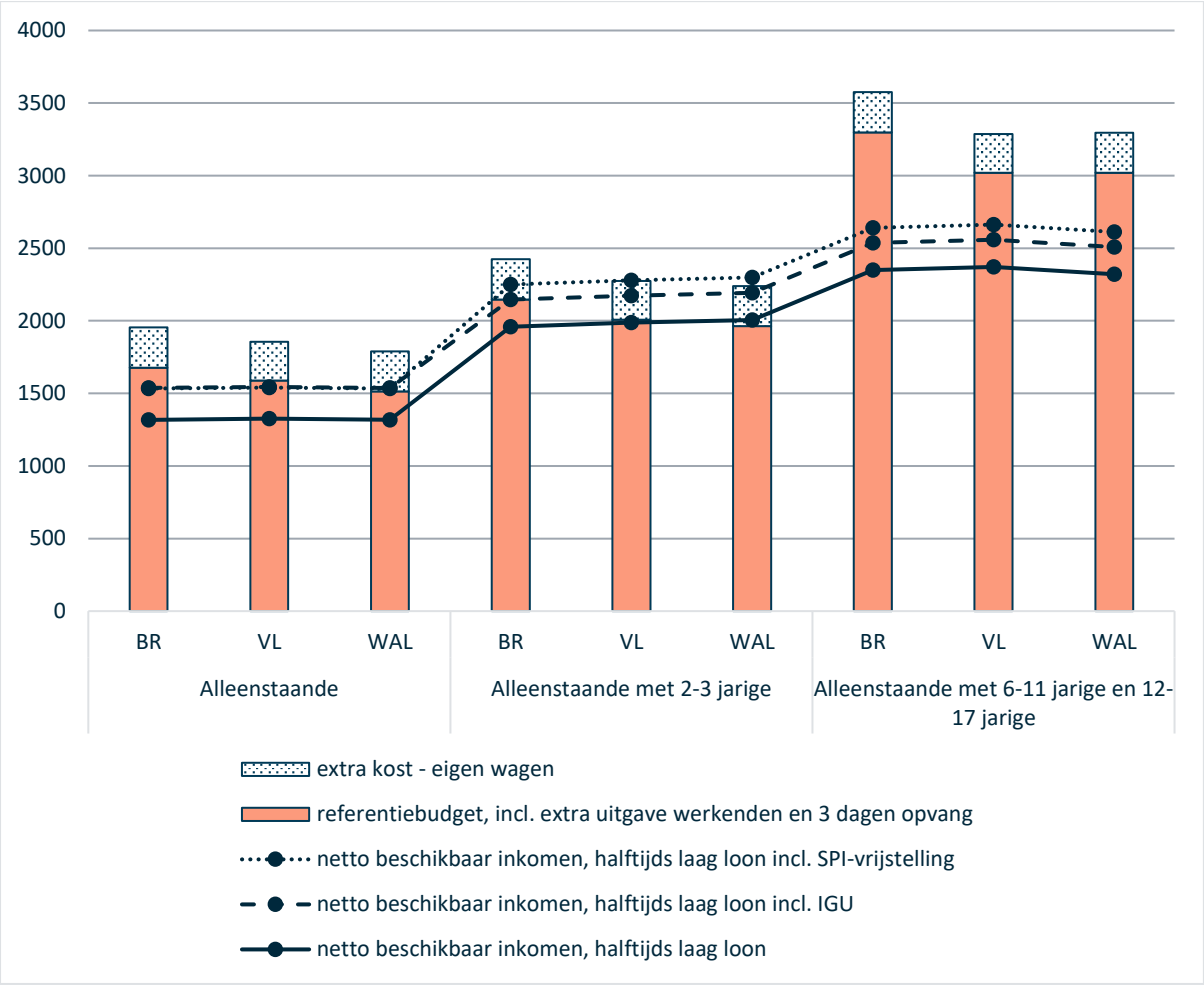
Tabel 2: Verschil tussen enerzijds het netto beschikbaar inkomen (n.b.i.) per maand van een leefloon of een minimum werkloosheidsuitkering en anderzijds het n.b.i. per maand uit een halftijdse tewerkstelling tegen een laag loon, rekening houdend met een extra minimaal budget voor werkenden. De minimale en maximale maandelijkse netto kostprijs voor drie en vijf dagen kinderopvang wordt apart weergegeven. Bedragen mei 2023.

		n.b.i. leefloon. t.o.v. halftijds laag loon, excl. SPI	n.b.i. leefloon. t.o.v. halftijds laag loon, incl. SPI	n.b.i. min. werkloosheidsuitk. t.o.v. halftijds laag loon, excl. IGU	n.b.i. min. werkloosheidsuitk. t.o.v. halftijds laag loon, incl. IGU	maandelijkse netto kostprijs 3 dagen opvang min - max
Alleenstaande	BR	65	280	-62	157	nvt
	VL	75	289	-52	167	nvt
	WAL	68	283	-59	160	nvt
Alleenstaande met 2-3 jarige	BR	16	308	41	228	17 - 50
	VL	26	318	51	238	47 - 47
	WAL	19	311	44	231	0 - 52
Alleenstaande met 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	9	301	86	274	30 - 30
	VL	20	312	95	282	68 - 68
	WAL	13	304	92	279	25 - 25
Koppel	BR	-2	-2	-51	184	nvt
	VL	7	7	-41	194	nvt
	WAL	1	1	-48	187	nvt
Koppel en 2-3 jarige	BR	11	302	-9	178	24 - 92
	VL	20	312	1	188	67 - 67
	WAL	14	305	-6	181	0 - 106
Koppel en 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	9	301	-2	185	42 - 42
	VL	20	312	6	194	95 - 95
	WAL	13	304	4	191	36 - 36

Noot: De netto kostprijs van kinderopvang houdt rekening met mogelijke belastingverminderingen. De tarieven voor opvang van voorschoolse kinderen zijn berekend o.b.v. de inkomenstarieven die Kind en Gezin (Vlaanderen en Brussel) en O.N.E. (Wallonië en Brussel) hanteren in hun gesubsidieerde opvanginitiatieven. Voor de kostprijs van de opvang van schoolgaande kinderen (t.e.m. de leeftijd van 11 jaar) gebruiken we de referentiebudgetten.

Figuur 6 geeft aan dat een halftijds laag loon voor alleenstaanden meestal ontoereikend is om volwaardig aan de samenleving te kunnen deelnemen, zelfs indien het gezin geen eigen wagen nodig heeft. Wanneer de gezinnen een beroep kunnen doen op een SPI-vrijstelling (bij overstap van een leefloon) of een IGU (bij overstap van een minimum werkloosheidsuitkering), kan een halftijds laag loon net toereikend zijn voor een alleenstaande met een 2-3 jarig kind (drie regio's) en een alleenstaande zonder kinderen (Wallonië). Wanneer deze gezinnen een eigen wagen nodig hebben wordt een halftijds laag loon ook voor hen bijna altijd ontoereikend. Voor een alleenstaande ouder met een kind in het lager en secundair onderwijs, is een halftijds laag loon nooit voldoende om menswaardig te kunnen leven. Zelfs indien deze typegezinnen beroep kunnen doen op een SPI-vrijstelling, bedragen de tekorten gemiddeld 474 euro per maand (drie dagen opvang en geen eigen wagen) tot 747 euro per maand (drie dagen opvang en een eigen wagen).

Figuur 6 Impact van bijkomende minimaal noodzakelijke uitgaven voor werkenden op de toereikendheid van een halftijds laag loon voor éénverdienersgezinnen. Bedragen mei 2023.

Noot: De netto kostprijs van kinderopvang houdt rekening met mogelijke belastingverminderingen. De tarieven voor opvang van voorschoolse kinderen zijn de gemiddelden berekend o.b.v. de inkomenstarieven voor éénverdienersgezinnen met één halftijds laag loon, één halftijds lag loon inclusief SPI-vrijstelling en één halftijds laag loon inclusief IGU. Voor de kostprijs van de opvang van schoolgaande kinderen (t.e.m. de leeftijd van 11 jaar) gebruiken we de referentiebudgetten.

De financiële prikkel om over te stappen van een leefloon of een minimum werkloosheidsuitkering naar een halftijdse job tegen een laag loon is zeer beperkt en soms zelfs negatief. Dit negatief effect wordt groter wanneer het gezin door de overstap naar werk nood heeft aan (extra) kinderopvang of een eigen wagen. Daarbovenop blijkt een halftijdse lage loon voor de meeste typegezinnen ontoereikend is om menswaardig te kunnen leven.

3.3. De impact van sociale correcties in Vlaanderen

Wanneer mensen overschakelen van een uitkering naar een tewerkstelling, kan het zijn dat zij niet langer een beroep kunnen doen op bepaalde sociale correcties. Hierdoor stijgt de kostprijs voor specifieke goederen en diensten, en dreigt het financieel voordeel van werken te verminderen. In deze paragraaf gaan we na in welke situaties dit verlies van (het recht op) sociale correcties zich voordoet en welke impact dit heeft op de financiële prikkels tot tewerkstelling. We onderzoeken de impact van de sociale correcties die we bespraken in sectie 2.3 (zie tabel in bijlage 1).

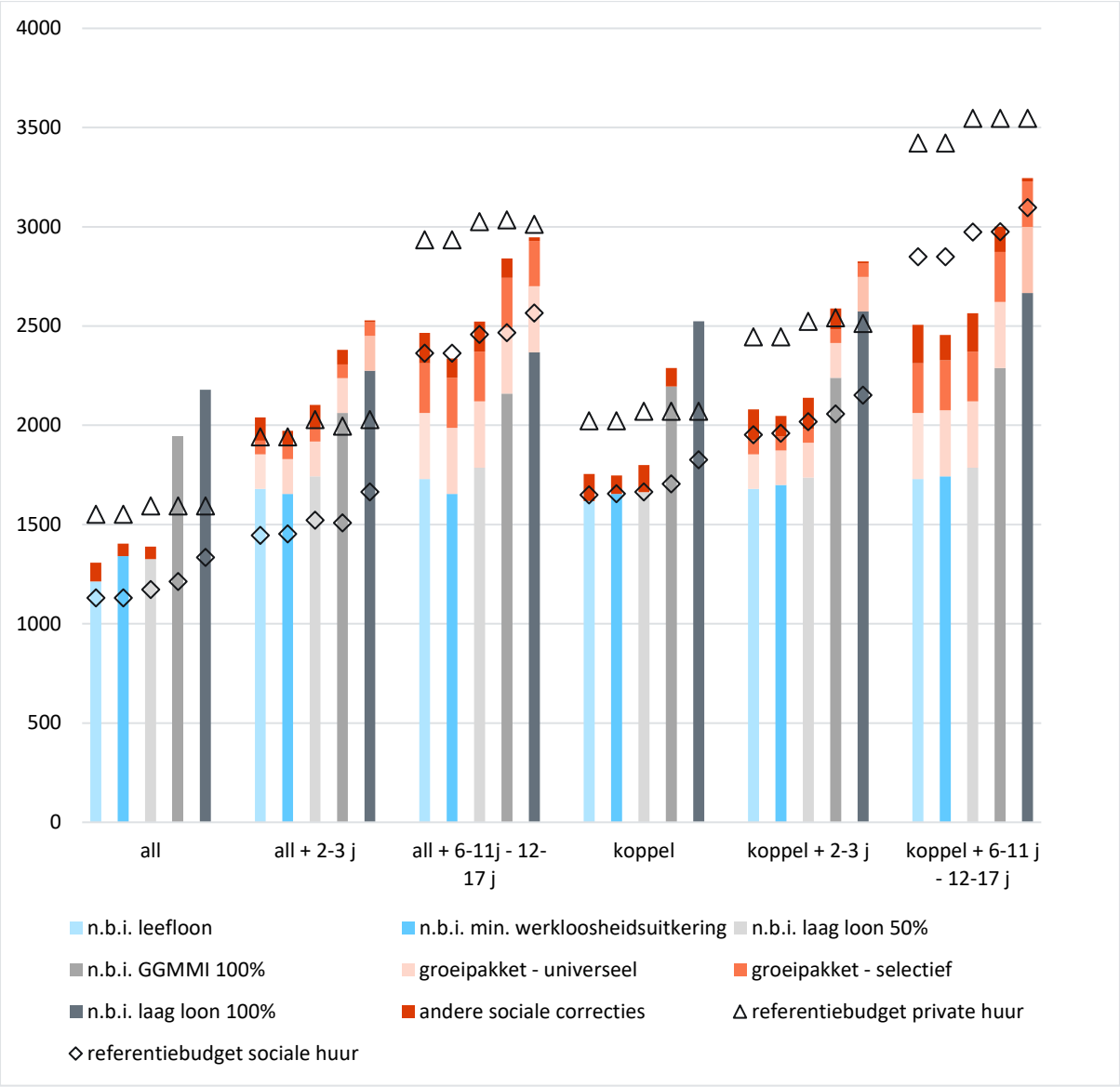
De impact van sociale correcties op het netto beschikbaar inkomen voor gezinnen met een minimumuitkering, een GGMMI of laag loon, wordt weergegeven in figuur 7. De rode balken geven het maandelijks financieel voordeel weer van de veel voorkomende sociale correcties in bijlage 1, met uitzondering van de sociale huur en de huurpremie. Alle typegezinnen met kinderen hebben naast het universeel groeipakket (lichtroze balken) recht op de selectieve toeslagen van het groeipakket (oranje balken), al is de schooltoeslag voor gezinnen met een voltijds inkomen uit arbeid iets lager. Behalve alleenstaanden zonder kinderen, hebben alle typegezinnen die werken aan een halftijds laag loon (excl. SPI-vrijstelling en IGU) recht op een bijpassing van het leefloon waardoor zij aanspraak kunnen maken op alle selectieve sociale correcties die zijn opgenomen in bijlage 1. Gezinnen die werken aan een voltijds laag loon hebben enkel recht op een sociale woning (en een huurpremie na vier jaar op de wachtlijst) en op de selectieve sociale toeslagen van het groeipakket. Deze typegezinnen konden in 2023 ook genieten van een éénmalige verhoging van het groeipakket met 100 euro per kind.

Wanneer volwassenen overschakelen van een **leefloon** (lichtblauwe balken) naar een halftijdse tewerkstelling aan een laag loon verliest enkel een alleenstaande een aantal sociale correcties waardoor de financiële prikkel voor tewerkstelling verder afneemt van 75 tot 43 euro per maand. De overige gezinstypes behouden al hun sociale correcties bij de overstap van een leefloon naar een halftijds laag loon. Wanneer men van een leefloon overschakelt naar een voltijdse baan, verliezen alle typegezinnen het recht op (een aantal) sociale correcties. Het financieel voordeel om te werken tegen een GGMMI wordt verlaagd met minimaal 42 euro per maand (van 345 euro naar 303 euro voor een alleenstaande met kind van 2-3 jaar) en maximaal 94 euro per maand (van 691 euro naar 597 euro voor een alleenstaande). Het financieel verlies van sociale correcties door tewerkstelling aan een laag loon is hoger en bedraagt tussen de 94 euro (van 927 euro naar 833 euro voor een alleenstaande) en 176 euro (van 878 euro naar 702 euro voor een koppel met kind in lager en secundair onderwijs) per maand.

Wanneer een volwassene overschakelt van een **minimum werkloosheidsuitkering** (felblauwe balken) naar een halftijdse tewerkstelling (lichtgrijze balken), heeft het gezin recht op evenveel (alleenstaanden) of meer[8] (andere typegezinnen) sociale correcties zoals bv. het sociaal tarief voor internet en telefonie of het sociaal tarief voor leidingwater. Hierdoor vergroot de financiële prikkel om halftijds te werken met maximaal 65 euro per maand (van 6 euro tot 71 euro voor een koppel met 2 kinderen). Al blijft de financiële prikkel om te werken nog steeds beperkt zoals we reeds hebben besproken in sectie 3.2. Wanneer men van een minimum werkloosheidsuitkering overschakelt naar een voltijdse tewerkstelling tegen een GGMMI, wordt het financieel voordeel van tewerkstelling voor een alleenstaande verlaagd van 565 euro naar 502 euro per maand. De andere typegezinnen met een GGMMI hebben recht op dezelfde sociale correcties en voor hen blijft het financieel voordeel van tewerkstelling dus gelijk. Bij een voltijdse tewerkstelling aan een laag loon verliest men het recht op de meeste sociale correcties waardoor het financieel voordeel van tewerkstelling wordt verminderd met 62 euro (van 800 euro naar 738 euro voor alleenstaanden) tot 111 euro (van 864 euro naar 753 euro een koppel met kind in lager en secundair onderwijs) per maand.

[8] Omwille van een bijpassing tot het leefloon.

Figuur 7: De impact van selectieve sociale correcties op het netto beschikbaar inkomen uit een leefloon, een minimum werkloosheidsuitkering, een halftijdse tewerkstelling aan een laag loon, een voltijdse tewerkstelling aan het GGMMI en een voltijdse tewerkstelling aan een laag loon voor éénverdienersgezinnen. De referentiebudgetten bevatten geen uitgave voor een eigen wagen. Ze bevatten wel een netto kostprijs voor kinderopvang. Bedragen mei 2023.

Noot: De netto kostprijs van kinderopvang houdt rekening met mogelijke belastingverminderingen. Voor alleenstaanden die niet werken en koppels is één dag opvang voor kinderen van 2-3 jaar voorzien. Voor alleenstaande werkende ouders is drie dagen opvang per week voorzien voor kinderen tot en met de leeftijd van 11 jaar. De tarieven voor opvang van voorschoolse kinderen zijn de gemiddelden berekend o.b.v. de inkomenstarieven. Voor de kostprijs van de opvang van schoolgaande kinderen gebruiken we de referentiebudgetten

Uit bovenstaande analyse blijkt dat de impact van de tien onderzochte sociale correcties op de kloof tussen het netto beschikbaar inkomen bij werken en niet-werken beperkt is. Bovendien illustreert figuur 7 dat deze sociale correcties niet significant bijdragen aan het meer toereikend maken van inkomens van een voltijds of halftijds laag loon (voor de impact van de sociale correcties op het GGMMI, zie sectie 2.3). Voor typegezinnen waarbij één volwassene halftijds werkt tegen een laag loon (licht grijze balken), variëren de totale maandelijkse sociale correcties (exclusief huurpremie en een sociale huurwoning) tussen de 63 euro (alleenstaande) en 193 euro (koppel met kind in lager en secundair onderwijs). Ondanks het feit dat deze sociale correcties wel degelijk een verschil maken voor de gezinnen, blijft het halftijds laag loon voor bijna alle typegezinnen onvoldoende om een menswaardig leven te kunnen leiden bij het huren van een woning

op de private huurmarkt (aangeduid door de driehoekjes in figuur 7). Typegezinnen die afhankelijk zijn van één voltijds laag loon (donker grijze balken) hebben recht op geen (alleenstaanden of koppels zonder kinderen) of slechts een beperkt bedrag aan selectieve sociale correcties (namelijk 8 euro per kind per maand via de éénmalige selectieve verhoging van het groeipakket). Voor de meeste typegezinnen is een voltijds laag loon (net) voldoende om menswaardig te kunnen leven wanneer zij een private woning huren en geen extra noodzakelijke noden hebben. Echter, voor typezinnen met een kind in het lager en secundair onderwijs is een laag loon nog steeds ontoereikend.

Wanneer gezinnen gebruik kunnen maken van een sociale huurwoning (referentiebudget voor sociale huurwoning is aangeduid door de ruiten in figuur 7), wordt het inkomen uit een halftijds of voltijds laag loon meer toereikend. Voor alleenstaanden, zowel met als zonder kinderen, en voor koppels zonder kinderen of met jonge kinderen, kan een inkomen uit een halftijds laag loon net toereikend zijn. Dit geldt enkel wanneer men rekening houdt met de tien veel voorkomende sociale correcties en er geen extra minimaal noodzakelijke uitgaven zijn (vb. eigen wagen). Voor gezinnen met een voltijds laag loon die een beroep kunnen doen op een sociale huurwoning, ontstaat de mogelijkheid om een beperkte financiële reserve op te bouwen indien zij enkel minimaal noodzakelijke aankopen doen en geen bijkomende noodzakelijke behoeftes hebben zoals extra gezondheidsuitgaven. Een koppel met een kind in het lager en secundair onderwijs kan in dat geval 132 euro per maand sparen.

Met andere woorden, de impact van de tien veel voorkomende sociale correcties op de financiële prikkels om te gaan werken is beperkt. Alle typegezinnen, ook deze met een voltijds laag loon, hebben recht op een sociale huurwoning en, ingeval ze kinderen hebben, op het selectief groeipakket. Het niet wegvallen van het recht op deze twee sociale correcties zorgt ervoor dat gezinnen niet gedemotiveerd worden om aan de slag te gaan.

4. Beleidsaanbevelingen en conclusies

In dit rapport gebruiken we de referentiebudgetten als toetssteen om te beoordelen of de minimuminkomens in België voldoende hoog zijn om menswaardig te kunnen leven. Onze bevindingen tonen aan dat de minimuminkomens uit sociale bijstand, sociale zekerheid en arbeid voor vele typegezinnen ontoereikend zijn. Wetenschappelijk onderzoek, waarbij de toereikendheid van de minimuminkomens wordt geëvalueerd met behulp van de Europese armoedegrens, komen tot gelijkaardige bevindingen (zie bv. Almeida et al., 2022; Cantillon et al., 2020; FOD Sociale Zekerheid, 2021; Marchal, 2020). Deze resultaten suggereren dat België bijkomende inspanningen moet leveren om toereikende minimuminkomens te waarborgen, zoals omschreven in de aanbeveling van 30 januari 2023 van de Raad van de Europese Unie. Lidstaten worden hierin aangespoord om armoede en sociale uitsluiting te bestrijden door toereikende inkomenssteun, samen met de bevordering van de daadwerkelijke toegang tot ondersteunende en essentiële diensten voor personen met onvoldoende middelen, en het vergemakkelijken van de integratie van wie kan werken op de arbeidsmarkt (Aanbeveling Raad van de Europese Unie van 30 januari 2023, art. 1).

De bevindingen uit dit rapport ondersteunen het pleidooi van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2023) om de minimumuitkeringen, en in het bijzonder de sociale bijstand, minstens op te trekken tot aan de Europese armoedegrens (Steunpunt tot bestrijding van armoede, 2023, p. 23). Als sociale bijstandsuitkeringen worden opgetrokken tot op het niveau van de Europese armoedelijn, zouden ze voor een aanzienlijk grotere groep mensen voldoende hoog zijn om alle noodzakelijke behoeften te kunnen vervullen met het oog op het leiden van een menswaardig leven. Bij aanvang van de huidige regeringsperiode heeft de federale overheid besloten om de leeflonen over vier jaar met 10,75% te verhogen, bovenop verhogingen als gevolg van de welzijnsenveloppe en de indexering (KB 20 december 2020 tot verhoging van de bedragen van het leefloon). Door drie opeenvolgende verhogingen (telkens op 1 januari van 2021, 2022 en 2023) is de ontoereikendheid van de leeflonen verminderd. In 2020 bedroeg de toereikendheid van het leefloon, uitgedrukt als percentage van het referentiebudget private huur, 73% voor alleenstaanden en 75% voor koppels (Frederickx et al., 2021). In 2023 is dit respectievelijk 78% en 80%. Hoewel deze verhogingen effect hebben gehad, is de inhaalbeweging niet voldoende om de uitkeringen menswaardig te maken. Bovendien heeft de federale regering onlangs besloten om de laatste geplande verhoging van het leefloon niet door te voeren, waardoor de trend om het leefloon meer toereikend te maken voorlopig is stopgezet (KB 12 september 2023 tot verhoging van de bedragen van het leefloon). Om te voorkomen dat het netto beschikbaar inkomen van minimum werkloosheidsuitkeringen lager is dan deze van het leefloon (zoals dat het geval was in 2023 voor bepaalde typegezinnen, zie sectie 2.1), moeten de minimale uitkeringen voor voltijdse werkloosheid ook worden verhoogd.

Net zoals elders in Europa wordt ook onze welvaartstaat geconfronteerd met de complexe taak om een evenwicht te vinden tussen het waarborgen van toereikende minimumuitkeringen, het financieren van deze uitkeringen en het behouden van een financiële stimulans om de overgang naar werk aantrekkelijk te maken. Omdat het optrekken van de minimumuitkeringen uit sociale bijstand en sociale zekerheid wordt begrensd door de hoogte van de lage lonen, is dit een bijzonder uitdagende opgave (Cantillon et al., 2020). Onze analyses tonen aan dat de financiële prikkels om over te schakelen van een leefloon of minimum werkloosheidsuitkering (uit voltijdse tewerkstelling) naar een halftijdse tewerkstelling tegen een laag loon zeer beperkt zijn en soms zelfs resulteren in een lager netto beschikbaar inkomen. Bij de overschakeling naar een voltijds tewerkstelling tegen het GGMMI of een laag loon zijn deze financiële prikkels een stuk hoger (bv. tussen 516 en 916 euro per maand voor een alleenstaande). De financiële stimulans om aan het

werk te gaan vermindert wanneer rekening wordt gehouden met mogelijke extra uitgaven die verband houden met tewerkstelling. De kostprijs van kinderopvang vermindert de financiële prikkel om te gaan werken, maar de impact blijft beperkt als ouders gebruik kunnen maken van gesubsidieerde opvanginitiatieven met inkomenstarief. De impact van de kost van een auto is groter. Wanneer gezinnen een eigen wagen nodig hebben om hun job te kunnen uitoefenen, neemt het financieel voordeel van tewerkstelling af met gemiddeld 273 euro per maand overheen de drie regio's.

Om werken aantrekkelijk te maken, moet niet alleen de afstand tussen een inkomen uit werken en niet-werken voldoende groot zijn. Het arbeidsinkomen moet gezinnen ook in staat stellen om meer dan alleen de basisbehoeften te bekostigen en hen toelaten om een financiële buffer op te bouwen (zie bv. Commissie Sociaal Minimum, 2023). De analyses van dit rapport tonen aan dat een inkomen uit een halftijds loon bijna nooit voldoende is om menswaardig te kunnen leven. De stimulerende beleidsmaatregelen, zoals de socio-professionele vrijstelling bij overstap van een leefloon naar deeltijdse tewerkstelling en de inkomensgarantie-uitkering bij overstap van een werkloosheidsuitkering naar deeltijdse tewerkstelling, maken een groot verschil. De voorwaarden zijn echter zeer streng waardoor de maatregelen in de praktijk slechts voor zeer weinig deeltijdse werknemers van toepassing zijn (POD Maatschappelijke Integratie, 2023; Rijksdienst voor arbeidsbemiddeling, 2023).

Ook een voltijds inkomen uit een GGMMI of een laag loon is voor heel wat van de onderzochte typegezinnen niet voldoende om menswaardig te kunnen leven, zeker niet wanneer in het gezin een eigen wagen nodig is. Het tekort neemt toe met de aanwezigheid van oudere kinderen in het gezin. Ondanks inspanningen van de federale (werkbonus) en regionale (jobbonus) overheid om het netto inkomen uit lage lonen op te trekken, zijn bijkomende inspaninningen nodig om arbeid tegen een laag loon toereikend te maken, vooral voor gezinnen met kinderen. Een mogelijke optie is het verhogen van kinderbijslag voor lage-inkomensgezinnen. De minimale kost van kinderen, op basis van de referentiebudgetten, worden momenteel niet volledig gedekt door het groeipakket, zelfs niet met sociale toeslagen (zie bijlage 5). Als de Vlaamse overheid het groeipakket wil inzetten in de strijd tegen kinderarmoede, is een verhoging van de bedragen van gezinnen met lage inkomens, vooral die met oudere kinderen, noodzakelijk (zie ook: Cantillon, 2021; Van Lancker, 2021).

Dit rapport werpt niet alleen een blik op de hoogte van de minimuminkomens, maar biedt ook inzicht in hoe noodzakelijke uitgaven de toereikendheid ervan beïnvloeden. Wanneer gezinnen een beroep kunnen doen op een sociale woning, worden de minimaal noodzakelijke uitgaven (lees de hoogte van de referentiebudgetten) aanzienlijk lager. Als gevolg daarvan, wordt het inkomen uit sociale uitkeringen, een GGMMI of laag loon voor bepaalde typegezinnen (net) toereikend (zie figuur 4 en 7). Echter, het tekort aan sociale huurwoningen in Vlaanderen is groot: eind 2022 stonden meer dan 175.000 rechthebbenden op de wachtlijst (Vlaamse overheid, 2023). Wanneer er onvoldoende sociale huurwoningen beschikbaar zijn, kan een huurpremie een belangrijk verschil maken. Een snellere toekenning van de huurpremie (bv. in Wallonië hebben kandidaat-huurders na 18 maanden op de wachtlijst al recht op een huurpremie), een meer realistische inschatting en een frequentere indexatie van de maximale huurprijs, gekoppeld aan een proactieve opsporing van rechthebbenden en een automatische toekenning om non-take-up te voorkomen (Van den Broeck, 2023) zou een positief effect kunnen hebben op de toereikendheid van de minimuminkomens voor kandidaat-huurders. De maandelijkse huurpremie is voor de meeste typegezinnen hoger dan de som van tien veelvoorkomende sociale correcties die we in dit rapport onderzochten. Hoewel deze laatsten het maandelijks netto beschikbaar inkomen van typegezinnen verhogen met 94 euro (alleenstaande) à 193 euro (koppel met een kind in lager en secundair onderwijs), zorgen ze er bijna nooit voor dat het inkomen toereikend wordt voor gezinnen die een private woning huren (zie ook: Marchal et al., 2022, p. 97 en volgende). Bovendien zijn er vaak grote drempels om het recht op deze sociale correcties daadwerkelijk te kunnen opnemen (Goedemé et al., 2022) en worden ze versnipperd toegekend wat volgens de recente aanbeveling van de Raad van de Europese Unie moet worden voorkomen om solide

sociale vangnetten doeltreffend op te zetten en te doen functioneren (Art. 14 in de aanbeveling van de Raad van de Europese Unie, van 30 januari 2023).

Het gebruik van referentiebudgetten als indicator om de toereikendheid van de minimuminkomens te beoordelen, heeft als voordeel dat zowel het netto beschikbaar gezinsinkomen als de noodzakelijke uitgaven van gezinnen tegelijkertijd in rekening kunnen worden gebracht. Referentiebudgetten kunnen op die manier beleidsvoerders op meerdere bestuurlijke niveaus inspireren tot het nemen van succesvolle gecombineerde armoedebestrijdingsmaatregelen, namelijk (1) het verhogen van de minimuminkomens uit sociale bijstand, sociale zekerheid en arbeid; (2) het verbeteren van de betaalbaarheid van noodzakelijke goederen en (3) het versterken van individuele competenties en het bevorderen van arbeidsmarktmarktparticipatie. Wat deze laatste twee strategieën betreft, maken onze analyses duidelijk dat een toegankelijk en betaalbaar aanbod van kinderopvang en openbaar vervoer essentieel is om werken financieel aantrekkelijk te maken voor jobs met lage lonen.

Een belangrijke beperking van het gebruik van referentiebudgetten en standaardsimulaties om de toereikendheid van de minimuminkomens te beoordelen, is dat er een reeks strikte theoretische assumpties aan de grondslag liggen (zie figuur 1). Wanneer men de toereikendheid van de inkomensbescherming wil evalueren voor gezinnen in reële leefcontexten, zijn deze assumpties vaak niet van toepassing (inzonderheid hebben gezinnen in armoede vaak te kampen met een slechte gezondheid, wonen ze in niet-kwaliteitsvolle woningen en slagen ze er niet in om al hun rechten op selectieve uitkeringen of sociale correcties op te nemen). Dit betekent dat de hoogte van de minimaal noodzakelijke inkomens in realiteit vaak hoger (of soms lager) ligt dan de referentiebudgetten. Het opmaken van referentiebudgetten op populatieniveau vereist echter gedetailleerde data die op dit moment niet beschikbaar zijn (Marchal et al., 2022).

Een mogelijke initiële analyse die inzicht kan bieden in de toereikendheid van onze inkomensbescherming voor de meest kwetsbare gezinnen zou kunnen worden uitgevoerd met behulp van de REMI-data (Referentiebudgetten voor een Menswaardig Inkomen). Via de REMI-tool worden de reële netto beschikbare inkomens van gezinnen die voor ondersteuning aankloppen bij het OCMW (alle financiële middelen inclusief alimentatie of periodieke steunen worden in rekening gebracht) vergeleken met gepersonaliseerde referentiebudgetten (met reële in plaats van illustratieve huisvestings- en verbruikerskosten, medische kosten of kinderopvangkosten) met het oog op het maken van een nauwkeurige behoeftediagnose in functie van het recht op maatschappelijke dienstverlening (Frederickx et al., 2022)[9]. Ook het onderzoek naar de financiële prikkels tot tewerkstelling voor gezinnen die een minimumuitkering ontvangen, kan verder worden uitgebreid. Dit rapport focust op het gesimuleerd inkomen uit een voltijds GGMMI en een voltijds en halftijds laag loon. Gelijkaardige analyses met andere vormen van deeltijdse tewerkstelling (bv. 4/5de) en met andere loonbarema's (bv. geldig in sectoren waarnaar leefloongerechtigden vaak uitstromen of waarin veel lage-inkomensgezinnen tewerkgesteld zijn), vormen een zinvolle aanvulling op deze oefening. Op die manier kan de omvang van mogelijke financiële inactiviteitsvallen (meer gedetailleerd) in kaart worden gebracht.

[9] Sinds mei 2023 gebruiken 422 Belgische OCMW's de REMI-applicatie in het kader van het sociaal onderzoek naar behoeftigheid en het verschaffen van (financiële) ondersteuning. De Federale overheid (https://www.mi-is.be/nl/themas/maatschappelijke-hulp/remi) ondersteunt deze REMI-gebruikers met een budget van 70 miljoen in 2023 en 2024.

BIJLAGEN

Bijlage 1: overzicht van veelvoorkomende selectieve sociale correcties in Vlaanderen waarop lage-inkomensgezinnen onder bepaalde voorwaarden recht hebben, 2023.

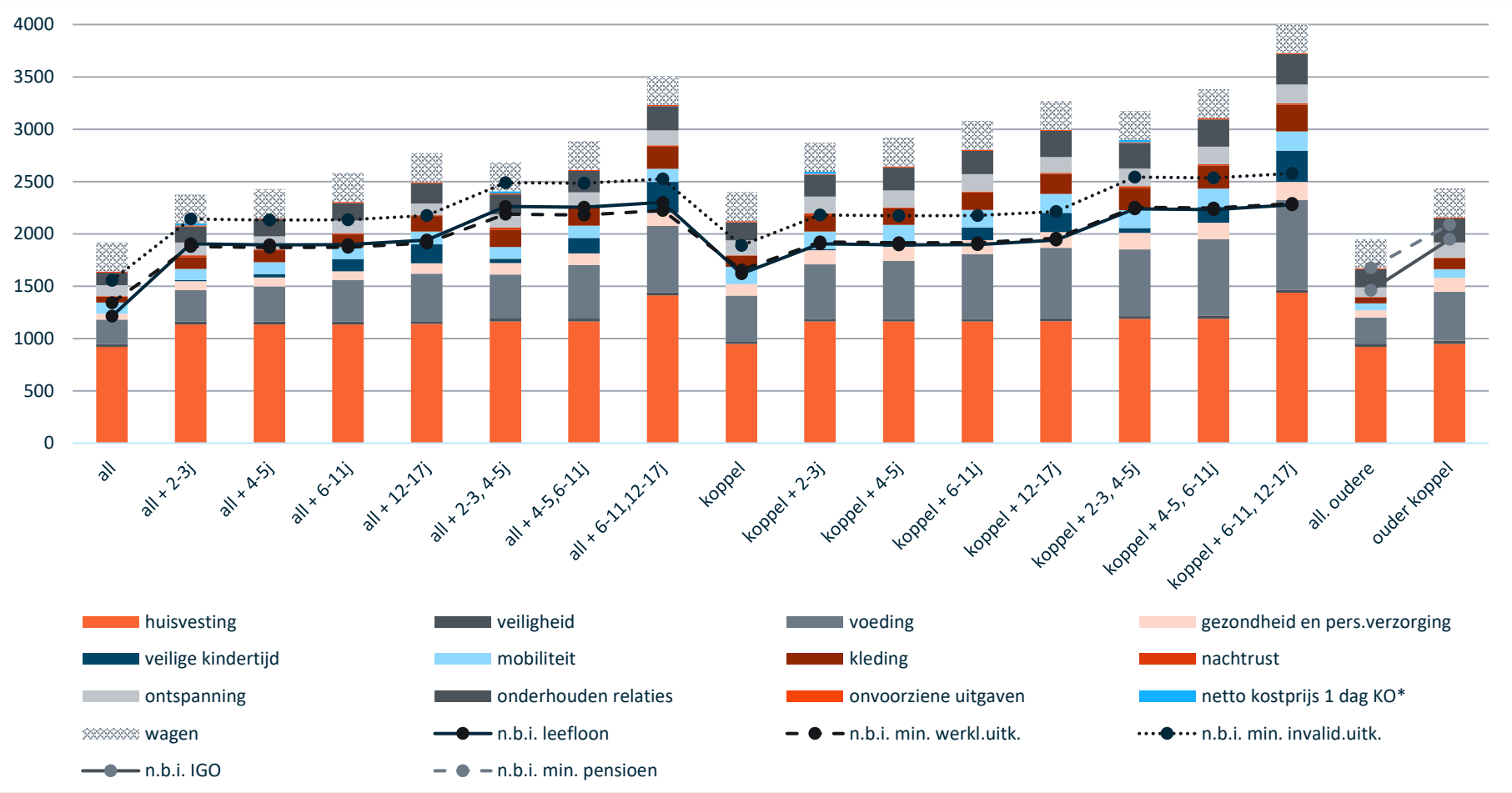
Sociale correctie	Voorwaarden	Leefloon / IGO	Min. werkloosheidsuitkering	Minimumpensioen	GGMMI – koppel zonder kinderen en gezin met kinderen	GGMMI – all zonder kinderen	Voltijds laag loon	Halftijds laag loon – koppel zonder kinderen en gezin met kinderen	Halftijds laag loon – all zonder kinderen
Sociale huur	- inkomensgrens	x	x	x	x	x	x	x	x
Huurpremie	- inkomensgrens + 4j wachtlijst sociale woning + max. huurprijs en kwaliteitsnormen huidige huurwoning	x	x	x	x	x	x	x	x
Verhoogde tegemoetkoming gezondheidszorg (VT)	- sociale uitkering* - wees, niet-begeleide minderjarige vluchteling - inkomensgrens	x	x	x	x			x	x
Sociaal tarief elektriciteit en aardgas	- sociale uitkering * - sociale huurders - tot 30/06/2023: ook alle rechthebbenden VT	x	(x)	(x)	(x)			x	(x)
Stookoliefonds	- inkomensgrens VT - schuldoverlast + je kan factuur niet betalen	x	x	x	x			x	x
Kortingsbon energiezuinige apparaten	- rechthebbenden sociaal tarief elektriciteit en aardgas	x	(x)	(x)	(x)			x	(x)

Sociaal tarief leidingwater	- sociale uitkering*	x						x	
Korting Vlaamse zorgpremie	- rechthebbenden VT	x	x	x	x			x	x
Korting De Lijn	- leefloon/IGO/LOI - rechthebbende VT - persoon en begeleider persoon met een beperking	x	x	x	x			x	x
Sociaal tarief telefonie en internet	- leefloon - 65+ en inkomensgrens - handicap van minstens 66% - personen met bepaalde beperkingen	x		x				x	
Vrijstelling provinciebelasting	- rechthebbenden VT	x	x	x	x			x	x
Eénmalige verhoging groeipakket mei 2023 – energiecrisis	- rechthebbenden sociale toeslag groeipakket	x	x		x		x	x	

Noot: Deze tabel met selectieve sociale correcties is niet exhaustief. Lage-inkomensgezinnen kunnen hiernaast wellicht bijkomend een beroep doen op sociale correcties van lokale overheden of organisaties. Omwille van het beperkte bereik en de grote lokale variatie hebben we deze niet opgenomen in onze berekeningen

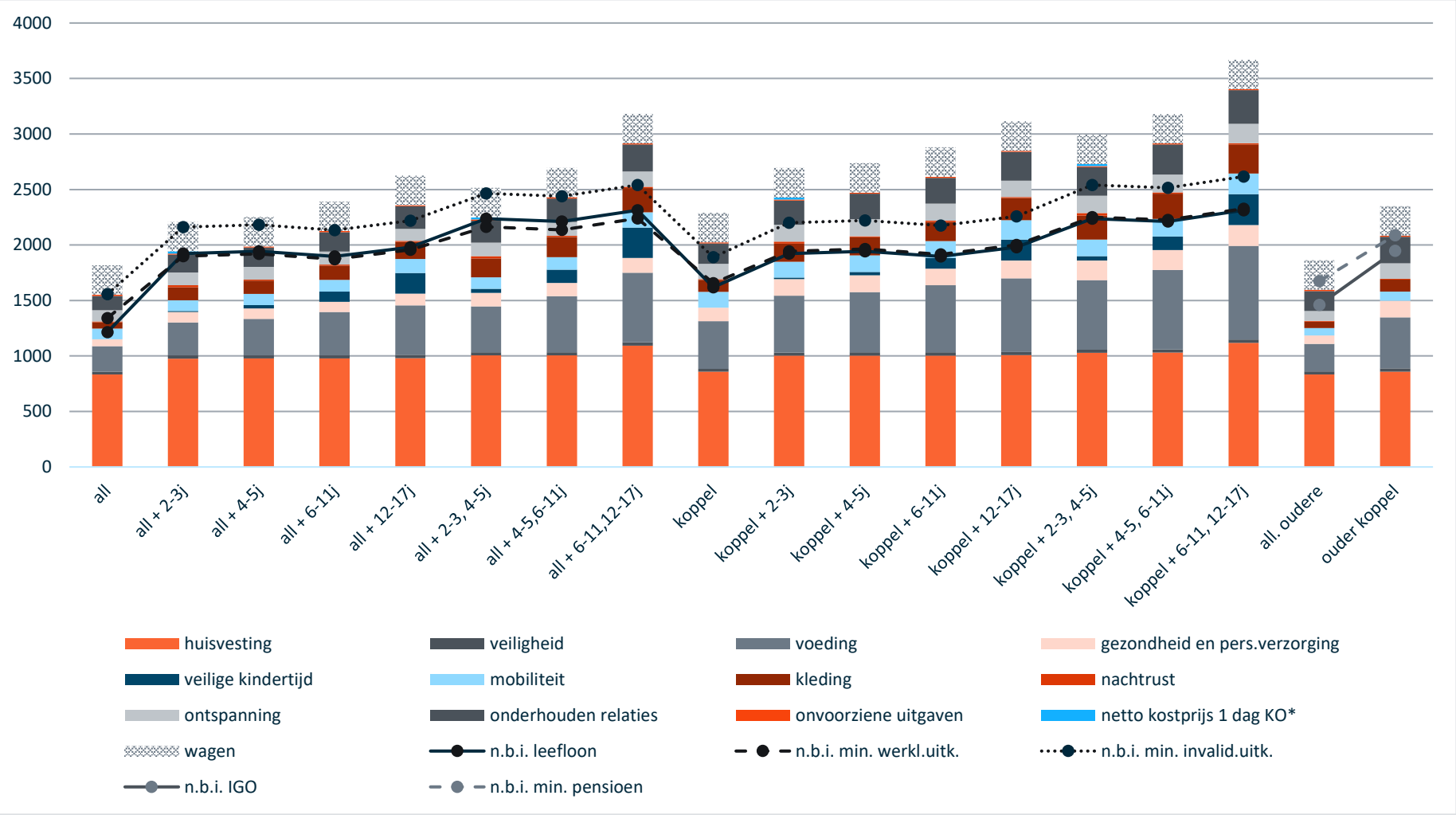
- Sociale uitkering*: leefloon of gelijkgestelde steun, IGO, tegemoetkoming voor personen met een handicap
- (x) geeft aan dat de gezinnen met een minimuminkomen onder een bepaalde inkomensgrens in 2023 tijdelijk recht hadden op deze sociale correctie, namelijk tot en met 30 juni 2023

Bijlage 2: toereikendheid van de netto beschikbare inkomens uit sociale bijstand en sociale zekerheid in Brussel. De netto beschikbare inkomens worden weergegeven ten opzichte van de referentiebudgetten in Brussel. De gezinnen verkeren in goede gezondheid en huren een kwaliteitsvolle woning op de private markt. Bedragen mei 2023.

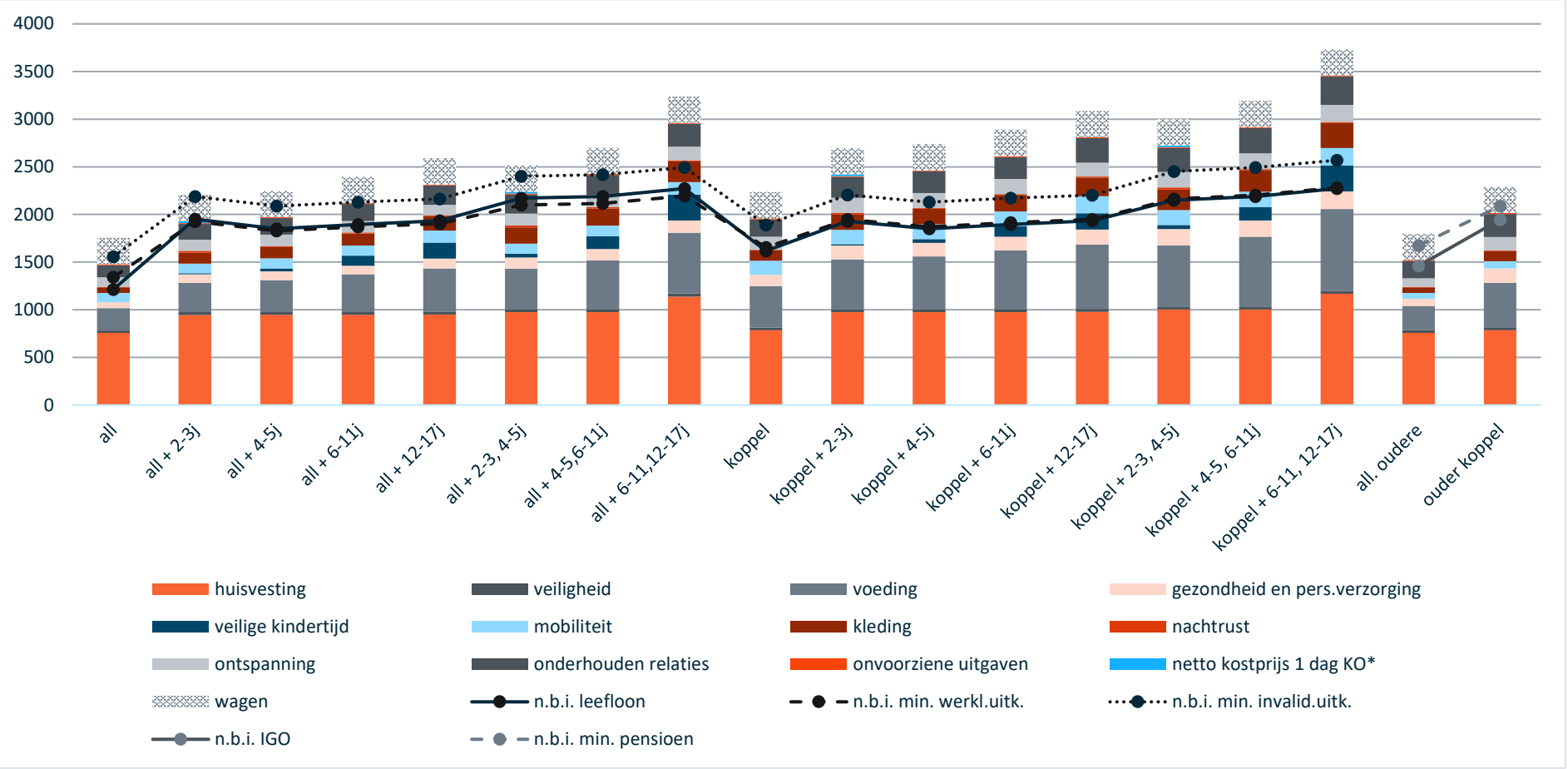
* netto kostprijs één dag kinderopvang (KO): De netto kostprijs van kinderopvang voor voorschoolse kinderen is berekend op basis van het inkomenstarief voor gezinnen met een minimum werkloosheidsuitkering, rekening houdend met mogelijke belastingverminderingen. De kostprijs voor Brussel is een gewogen gemiddelde van de opvangkost in Vlaanderen en Wallonië. Sinds 1 januari 2023 betalen ouders met een verhoogde tegemoetkoming in Wallonië geen bijdrage in de gesubsidieerde opvanginitiatieven van O.N.E. Aangezien het recht op een verhoogde tegemoetkoming niet automatisch wordt toegekend aan gezinnen met een minimum werkloosheidsuitkering, is dit nultarief niet meegenomen in bovenstaande analyse. Er is geen opvangkost voorzien voor schoolgaande kinderen.

Bijlage 3: toereikendheid van de netto beschikbare inkomens uit sociale bijstand en sociale zekerheid in Vlaanderen. De netto beschikbare inkomens worden weergegeven ten opzichte van de referentiebudgetten in Vlaanderen. De gezinnen verkeren in goede gezondheid en huren een kwaliteitsvolle woning op de private markt. Bedragen mei 2023.

* netto kostprijs één dag kostprijs (KO): De netto kostprijs van kinderopvang voor voorschoolse kinderen is berekend op basis van het individueel verminderd inkomenstarief voor gezinnen met een minimum werkloosheidsuitkering, rekening houdend met mogelijke belastingverminderingen. Er is geen opvangkost voorzien voor schoolgaande kinderen.

Bijlage 4: toereikendheid van de netto beschikbare inkomens uit sociale bijstand en sociale zekerheid in Wallonië; De netto beschikbare inkomens worden weergegeven ten opzichte van de referentiebudgetten in Wallonië. De gezinnen verkeren in goede gezondheid en huren een kwaliteitsvolle woning op de private markt. Bedragen mei 2023.

* netto kostprijs één dag kostprijs (KO): De netto kostprijs van kinderopvang voor voorschoolse kinderen is berekend op basis van het individueel verminderd inkomenstarief voor gezinnen met een minimum werkloosheidsuitkering, rekening houdend met mogelijke belastingverminderingen. Sinds 1 januari 2023 betalen ouders met een verhoogde tegemoetkoming in Wallonië geen bijdrage in de gesubsidieerde opvanginitiatieven van O.N.E. Aangezien het recht op een verhoogde tegemoetkoming niet automatisch wordt toegekend aan gezinnen met een minimum werkloosheidsuitkering, is dit nultarief niet meegenomen in bovenstaande analyse. Er is geen opvangkost voorzien voor schoolgaande kinderen.

Bijlage 5: vergelijking tussen de maandelijkse inkomsten verbonden aan het hebben van kinderen (groeipakket inclusief selectieve toeslagen en het belastingvoordeel voor kinderen) en de minimale uitgaven voor kinderen zoals opgenomen in de Vlaamse referentiebudgetten, voor een koppel met één of twee kinderen van diverse leeftijden. Weergegeven voor diverse scenario's voor het gebruik van kinderopvang. Bedragen mei 2023.

	2-3 jarige	4-5 jarige	6-11 jarige	12-17 jarige	2-3 + 4-5 jarige	4-5 + 6-11 jarige	6-11 + 12-17 jarige
Absoluut verschil							
zonder kost kinderopvang	-103	-145	-336	-490	-90	-321	-708
1 dag kinderopvang	-127	-165	-355	/	-128	-350	-727
3 dagen kinderopvang	-188	-241	-431	/	-252	-464	-803
5 dagen kinderopvang	-248	-323	-514	/	-383	-587	-886
Dekkingsgraad							
zonder kost kinderopvang	73%	68%	43%	41%	87%	64%	49%
1 dag kinderopvang	69%	65%	42%	/	82%	62%	48%
3 dagen kinderopvang	60%	56%	37%	/	70%	55%	46%
5 dagen kinderopvang	53%	48%	33%	/	61%	49%	43%

Noot: De kostprijs van kinderopvang is een netto kostprijs voor kinderopvang van voorschoolse en schoolgaande kinderen (t.e.m. de leeftijd van 11 jaar), rekening houdend met mogelijke belastingverminderingen. De kostprijs voor voorschoolse kinderen is berekend op basis van het individueel verminderd inkomenstarief voor gezinnen met een GGMMI. Voor de kostprijs van schoolgaande kinderen zijn de bedragen van de referentiebudgetten gebruikt.

Bijlage 6: netto vervangingsratio's van het netto beschikbaar inkomen (n.b.i) uit leefloon of minimum werkloosheidsuitkering ten opzichte van het n.b.i. uit een voltijdse tewerkstelling aan het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI) of een laag loon. Bedragen mei 2023.

		n.b.i. leefloon/ n.b.i. 100% tewerkstelling		**n.b.i. min. werkloosheidsuitkering/ n.b.i. 100% tewerkstelling**	
		GGMMI	**laag loon**	**GGMMI**	**laag loon**
Alleenstaande	BR	65%	57%	72%	63%
	VL	64%	57%	70%	63%
	WAL	65%	57%	72%	63%
Alleenstaande met 2-3 jarige	BR	87%	78%	85%	77%
	VL	85%	77%	84%	77%
	WAL	87%	78%	86%	77%
Alleenstaande met 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	87%	80%	84%	77%
	VL	85%	80%	83%	77%
	WAL	87%	80%	84%	77%
Koppel	BR	77%	66%	78%	67%
	VL	75%	65%	77%	67%
	WAL	77%	66%	78%	67%
Koppel en 2-3 jarige	BR	80%	69%	81%	70%
	VL	79%	69%	79%	70%
	WAL	80%	70%	81%	70%
Koppel en 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	83%	72%	83%	73%
	VL	82%	72%	82%	73%
	WAL	83%	72%	83%	72%

Bijlage 7: netto vervangingsratio's van het netto beschikbaar inkomen (n.b.i) uit leefloon of minimum werkloosheidsuitkering ten opzichte het n.b.i. uit een halftijdse tewerkstelling aan het gewaarborgd gemiddeld minimummaandinkomen (GGMMI) of een laag loon. Bedragen mei 2023.

		n.b.i. leefloon/ n.b.i. 50% tewerkstelling		**n.b.i. min. werkloosheidsuitkering/ n.b.i. 50% tewerkstelling**	
		laag loon, excl. SPI	**laag loon, incl. SPI**	**laag loon, excl. IGU**	**laag loon, incl. IGU**
Alleenstaande	BR	95%	81%	105%	90%
	VL	94%	81%	104%	89%
	WAL	95%	81%	105%	89%
Alleenstaande met 2-3 jarige	BR	99%	86%	98%	89%
	VL	97%	84%	97%	89%
	WAL	99%	86%	98%	89%
Alleenstaande met 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	100%	88%	96%	89%
	VL	99%	88%	96%	89%
	WAL	99%	88%	96%	89%
Koppel	BR	100%	100%	102%	90%
	VL	100%	100%	102%	90%
	WAL	100%	100%	102%	90%
Koppel en 2-3 jarige	BR	99%	86%	100%	92%
	VL	99%	86%	100%	91%
	WAL	99%	86%	100%	91%
Koppel en 6-11 jarige en 12-17 jarige	BR	100%	88%	100%	93%
	VL	99%	88%	100%	92%
	WAL	99%	88%	100%	92%

REFERENTIES

Aanbeveling (EU) 2023/C 41/01 van de Raad van de Europese Unie van 30 januari 2023 over een toereikend minimuminkomen met het oog op actieve inclusie. *Publicatieblad van de Europese Unie (C41/01),* 3 februari 2023.

Agentschap Wonen Vlaanderen. (2023). *Jaarverslag 2022.*

Almeida, V., De Poli, S., & Hernández, A. (2022). *The effectiveness of Minimum Income schemes in the EU*. European Commission.

Baert, S. (2019). *Activering 2.0: ontdooi de* ijsschots. Itinera Institute.

Banerjee, A. V., & Duflo, E. (2011). *Arm & kansrijk. Een nieuwe visie op het bestrijden van armoede*. Nieuw Amsterdam uitgevers.

Besluit van de Vlaamse Regering van 11 september 2020 tot uitvoering van de Vlaamse Codex Wonen van 2021. B*elgisch Staatsblad*, 11 september 2020.

Biegert, T. (2017). Welfare benefits and unemployment in affluent democracies: The moderating role of the institutional insider/outsider divide. *American Sociological Review*, *82*(5), 1037-1064.

Bradshaw, J., & Finch, N. (2002). *Comparison of Child Benefit Packages in 22 Countries*. C. D. Services.

Busilacchi, G., & Fabbri, A. (2023). Does the unemployment trap still exist? The case of the Italian minimum income scheme. *Social Policy & Administration*.

Buysse, L., Goedemé, T., Van der Heyden, M., Van Mechelen, N., Janssens, J., De Spiegeleer, T., & Nisen, L. (2017). De automatische toekenning van rechten in de Belgische sociale bescherming. Stand van zaken en kritische reflectie. In *Armoede in België. Jaarboek 2017.* (pp. p. 73-99).

Cambois, E., Brønnum-Hansen, H., Hayward, M., & Nusselder, W. J. (2020). Monitoring Social Differentials in Health Expectancies. In *International Handbook of Health Expectancies* (pp. 45-66). Springer.

Cantillon, B. (2016). *De staat van de welvaartsstaat*. Acco.

Cantillon, B. (2021). *Het armoedevraagstuk: Wat kan het groeipakket doen?* Centrum voor Sociaal Beleid, Universiteit Antwerpen. Geraadpleegd op 12 december 2023, van Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding woensdag 5 mei 2021, 9.30 uur | Vlaams Parlement

Cantillon, B., Parolin, Z., & Collado, D. (2020). A glass ceiling on poverty reduction? An empirical investigation into the structural constraints on minimum income protections. *Journal of European Social Policy*, *30*(2), 129-143.

Cantillon, B., Van Mechelen, N., Frans, D., & Schuerman, N. (2014). Het glazen plafond van de actieve welvaartsstaat: twee decennia ongelijkheid, armoede en beleid in België. *Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen*(02).

Collado, D., Cantillon, B., Van den Bosch, K., Goedemé, T., & Vandelannoote, D. (2017). *The end of cheap talk about poverty reduction: the cost of closing the poverty gap while maintaining work incentives*. ImPRovE Working Paper no. 16/08. Antwerp: Herman Deleeck Centre for Social Policy, University of Antwerp.

Commissie Sociaal Minimum. (2023). *Een zeker bestaan. Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum. Rapport I*.

Cutillo, A., Raitano, M., & Siciliani, I. (2020). Income-based and consumption-based measurement of absolute poverty: insights from Italy. *Social Indicators Research*, 1-22.

Darvas, Z. (2019). Why is it so hard to reach the EU's poverty target? *Social Indicators Research*, *141*(3), 1081-1105.

Doyal, L., & Gough, I. (1991). *A Theory of Human Need.* Macmillan Education LTD.

European Commission. (2017). European Pillar of Social Rights. In. Brussels: European Commission.

Eurostat. (2018). *Low-wage earners as a proportion of all employees (excluding apprentices) by sex.* [Dataset]. Geraadpleegd van Low-wage earners as a proportion of all employees (excluding apprentices) by sex - Data Europa EU

FOD Sociale Zekerheid. (2021). De doelmatigheid van de sociale minima. In *Cijfers in de kijker* (Vol. 8).
Fouweather, T., Gillies, C., Wohland, P., Van Oyen, H., Nusselder, W., Robine, J.-M., . . . Team, J. E. (2015). Comparison of socio-economic indicators explaining inequalities in Healthy Life Years at age 50 in Europe: 2005 and 2010. *The European Journal of Public Health*, *25*(6), 978-983.
Frederickx, M., Penne, T., Delanghe, H., & Storms, B. (2021). *Doeltreffendheid van de minimuminkomens in Vlaanderen.* CEBUD working paper 21.01. In. Geel: Thomas More.
Frederickx, M., Storms, B., & Cornelis, I. (2022). Implementing the right to a decent living standard in Belgium: the use of the REDI tool. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, *31*(3), 21-36.
Goedemé, T., Janssens, J., Bolland, M., Corselis, A., Derboven, J., Linchet, S., . . . Vergauwen, J. (2022). De omvang en kenmerken van de niet-opname van het leefloon, de verhoogde tegemoetkoming en de verwarmingstoelage onder 18 tot 64-jarigen in België. In *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2022* (pp. 139-159), Leuven: Acco.
Goedemé, T., Janssens, J., Derboven, J., Van Gestel, R., Lefevere, E., Verbist, G., . . . Linchet, S. (2022). TAKE: reducing poverty through improving take up of social policies.
Haushofer, J. (2019). *Is there a Psychological Poverty Trap*? Working paper.
Haushofer, J., & Fehr, E. (2014). On the psychology of poverty. *science*, *344*(6186), 862-867.
Hufkens, T., Buysse, L., Van Mechelen, N., & Verbist, G. (2016). Fit for the labour market? An effort to reduce inactivity traps in the transition from benefit to work in the Belgian sickness and disability system. *Belgisch tijdschrift voor sociale zekerheid/België. Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid.-Brussel, 1959, currens*(4), 491-521.
Hufkens, T., Leventi, C., Rastrigina, O., Manios, K., Van Mechelen, N., Verbist, G., .Sutherland, H. & Goedemé, T. (2016). *HHoT: A new flexible Hypothetical Household Tool for tax-benefit simulations in EUROMOD (Deliverable 22.2).* Leuven, FP7 InGRID project.
Hussain, M. A., Ejrnaes, M., & Larsen, J. E. (2021). Are benefit reductions an effective activation strategy? The case of the lowest benefit recipients in Denmark. *Journal of Social Policy*, *50*(3), 569-587.
Jungmann, N., Wesdorp, P., & Madern, T. (2020). Stress-sensitief werken in het sociaal domein. *Inzichten & praktische handvatten voor hulp-& dienstverleners*.
Koninklijk besluit van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering. *Belgisch Staatsblad*, 25 november 1991.
Koninklijk besluit van 11 juli 2002 houdende het algemeen reglement betreffende het recht op maatschappelijke integratie. *Belgisch Staatsblad,* 11 juli 2002.
Koninklijk besluit van 12 september 2023 tot wijziging van de koninklijke besluiten van 3 september 2004 tot verhoging van de bedragen van het leefloon. *Belgisch Staatsblad,* 12 september 2023.
Marchal, S. (2017). *The social floor: essays on minimum income protection. Doctoraal proefschrift Universiteit Antwerpen.* Antwerpen.
Marchal, S. (2020). An EU minimum wage target for adequate in-work incomes? *European Journal of Social Security*, *22*(4), 452-466.
Marchal, S., Storms, B., Cantillon, B., Delanghe, H., Frederickx, M., Lemmens, A., . . . Penne, T. (2022). Onderzoek naar de haalbaarheid van het ontwikkelen en het gebruik van een bijkomende indicator om armoede te monitoren op Vlaams niveau.
Mullainathan, S., & Shafir, E. (2013). *Scarcity: Why having too little means so much*. Macmillan.
OECD. (2023). *Wage levels*. [Dataset]. Geraadpleegd van Earnings and wages - Wage levels - OECD Data
Parker, J., Arrowsmith, J., Fells, R., & Prowse, P. (2016). The living wage: concepts, contexts and future concerns. *Labour & Industry: A Journal of the Social and Economic Relations of Work*, 26(1), 1–7.
POD Maatschappelijke Integratie. (2023). *Barometer voor maatschappelijke integratie*. Federale overheid België.

Ridley, M., Rao, G., Schilbach, F., & Patel, V. (2020). Poverty, depression, and anxiety: Causal evidence and mechanisms. *Science*, *370*(6522).
Rijksdienst voor arbeidsbemiddeling. (2023). *30 jaar inkomensgarantie-uitkering. Analyse, balans en vouruitzichten.* Directie Statistieken & Budget en Studies (Eds.). Brussel.
Rotar, L. J., & Krsnik, S. (2020). Analysing the relationship between unemployment benefits and unemployment duration. *Society and Economy 42*, 280–297.
Statbel. (2023a). De gezondheidsindex sinds 1994 [Dataset]. Geraadpleegd van be.STAT (fgov.be)
Statbel. (2023b). Deeltijds werk bij loontrekkenden (2017-2022). [Dataset]. Geraadpleegd van Deeltijds werk | Statbel (fgov.be)
Statbel. (2023c). Gemiddelde bruto maandlonen voor voltijds tewerkgestelden werknemers (2021). [Dataset]. Geraadpleegd van Gemiddelde bruto maandlonen | Statbel (fgov.be)
Steunpunt tot bestrijding van armoede, b. e. s. u. (2023). *De financiële dimensie van armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks verslag 2022-2023.*
Storms, B. (2012). *Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie. Doctoraal proefschrift* Universiteit Antwerpen. Antwerpen.
Storms, B., Cornelis, I., Delanghe, H., Frederickx, M., Penne, T., Carrillo-Alvarez, E., & Szivos, P. (2023). *How can reference budgets contribute to the construction of social indicators to assess the adequacy of minimum income and the affordability of necessary goods and services?* EuSocialCit Working Paper, January 2023.
Tiemeijer, W. (2023). *De rol van grenzen aan doenvermogen bij rondkomen, financiële zorgen en problemen.* In: Rotterdam: Erasmus Universiteit.
Van den Broeck, K. V., D. (2023). Non-take-up huurpremie en huursubsidie. In: Steunpunt Wonen.
Van Lancker, W. (2021). Centrum voor Sociaal Onderzoek, KULeuven. *Het groeipakket en armoedebestrijding: over feiten en fabels*, (2021). Geraadpleegd op 12 december 2023, van Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding woensdag 5 mei 2021, 9.30 uur | Vlaams Parlement
Van Mechelen, N., & Janssens, J. (2017). Who is to blame? An overview of the factors contributing to the non-take-up of social rights. Vandenbroucke, F., Keune, M., Ferrera, M., & Corti, F. (2021). *The nature and rationale for European social rights.* EuSocialCit Working Paper, 19 February.
Vandekerckhove, S., Desiere, S., & Lenaerts, K. (2020). Minimum wages and wage compression in Belgian industries. *National Bank of Belgium Working paper research*.
Vinck, J., Lebeer, J., & Van Lancker, W. (2019). Non-take up of the supplemental child benefit for children with a disability in Belgium: A mixed-method approach. *Social Policy & Administration, 53(3),* 357-384.
Vlaamse overheid. (2023). *Totaal kandidaat-huurders per jaar 2022* [Dataset]. Geraadpleegd van Kandidaat-huurders en - kopers | Vlaanderen.be
Vlaamse Codex Wonen van 2021, gecodificeerd op 17 juli 2020. *Belgisch Staatsblad*, 1 januari 2021.
Wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie. *Belgisch Staatsblad*, 26 mei 2002.
Wet van 22 maart 2001 tot instelling van een inkomensgarantie voor ouderen. *Belgisch Staatsblad*, 22 maart 2001.
Yao, C., Parker, J., Arrowsmith, J., & Carr, S. C. (2017). The living wage as an income range for decent work and life. *Employee relations*, *39*(6), 875-887.